UN ALBUM DE ACUARELE INEDIT REALIZAT DE CAROL POP DE SZATHMÁRI, ÎNFĂŢIŞÂND ARMATA OTOMANĂ ÎN BUCUREŞTII ANULUI REVOLUTIONAR 1848*

de HORIA VLADIMIR ŞERBĂNESCU

Abstract. The artistic and photographic work of Carol Szathmári (1812–1887) is generally well known, the Transylvanian artist being appreciated both by his photographic work, having the initiative to record the first photographic images during the Crimean War, and by his long artistic activity, enjoying by the status of official photographer and artist of the princely court. On the occasion of the events dedicated to the 200th anniversary of Carol Szathmári's birth, it was considered that his artistic and photographic work is well known and studied and that there would be no surprises regarding his creation. However, during the research on the battle of Dealul Spirii, on September 13, 1848, a series of extremely interesting images emerged, made by Carol Szathmári in the autumn of 1848, at the beginning of his career in the Romanian principalities, which represented types by Ottoman soldiers, depicted in different attitudes, in Bucharest and its surroundings. These Ottoman soldiers, who belonged to units of the Ottoman Imperial Guard, were part of the sultan's troops who had entered Bucharest on the occasion of the suppression of the revolutionary movement in 1848, in Wallachia and who participated in the confrontation with the Romanian troops at the barracks in Dealul Spirii, of September 13, 1848.

The 25 watercolors made by Carol Szathmári, completely unknown until now, are kept in the collection of The State Hermitage Museum, in St. Petersburg, being probably made at the request of a high-ranking officer of the tsarist troops, who arrived in the Romanian principalities to put end of the Revolution of 1848. These works, very well done from an artistic point of view, give extremely valuable information about the uniforms, insignia of rank, equipment and armament of the Ottoman troops of that period. The paper analyzes in detail the respective drawings, both from an artistic point of view and from the information they provide. By the fact this artwork is made by an important Romanian artist and it depicts, even in the background, aspects of the Wallachian capital and its surroundings around the events of 1848, the set of watercolor paintings by Carol Szathmári is an extremely valuable historical-documentary source.

Keywords: Carol Szathmári, watercolor paintings, ottoman army, Bucharest, Dealul Spirii, Revolution of 1848, State Hermitage Museum.

Confruntarea din Dealul Spirii, din 13 Septembrie 1848, între unități ale armatei române și trupele otomane reprezintă un eveniment binecunoscut în istoriografia românească, legat de sfârșitul dramatic al revoluției de la 1848 din Muntenia. Ea are și o importantă semnificație istorico-militară, fiind prima luptă importantă la care a participat tânăra oștire munteană. Confruntarea respectivă a fost prezentată și analizată în numeroase lucrări istorice, din păcate în majoritatea cazurilor într-o formă apologetică, scoasă din contextul real al epocii respective. Ea constituie și astăzi un subiect comemorativ important, marcat în fiecare an la 13 septembrie, dată stabilită ca *Zi a Pompierilor și a formațiunilor Inspectoratului de Stat pentru Situații de Urgență*. Studii recente au încercat să analizeze cu mai multă atenție evenimentele desfășurate în București la 13 Septembrie 1848, prezentând pentru prima dată și adversarul ostașilor români, armata otomană de sub comanda lui Fuad Pașa, structura acesteia, forțele angajate în luptă, organizarea, echiparea, tactica utilizată, pierderile înregistrate de ambele părți.[1]

În timpul cercetărilor întreprinse în vederea realizării studiului despre evenimentele din Dealul Spirii, în încercarea de a găsi informații despre armata otomană care a intrat în București la 13 septembrie 1848 autorul acestui articol a descoperit o sursă deosebit de interesantă, rămasă până în prezent inedită, un album cu acuarele

*Subiectul a fost abordat, într-o formă prescurtată, legată de aspectele istorico-militare ale evenimentelor revoluționare din anul 1848, în cadrul articolului *Armata otomană care a luptat în Dealul Spirii, la 13 septembrie 1848,redată într-un album inedit, realizat de Carol Pop de Szathmári,* publicat în colecția de studii *Tradiție, Istorie Armată*, Conferința Muzeului Militar Național *Regele Ferdinand I,* 15 octombrie 2021, Ediția a VII-a, Târgoviște, 2022, p. 21–50 .

¹ Horia Vladimir Șerbănescu, *Lupta din Dealul Spirii, din 13 septembrie 1848 – o analiză a primei confruntări a armatei române moderne*, în *Tradiție, Istorie , Armată*, Conferința Muzeului Militar Național *Regele Ferdinand I*, 16 octombrie 2020, Ediția a VI-a, Târgoviște, 2021, p. 11–49.

aflat în colecția Muzeului de Stat Ermitage din Sankt-Petersburg. Albumul, intitulat *Desene cu uniforme și arme ale trupelor turcești, de diferite arme*, aflat în colecția *Artă și cultură rusă,* la secția *Desene și acuarele rusești,* a fost identificat în timpul căutărilor de documentare pe Internet[2]. Albumul conține un set de 25 planșe cu desene în acuarelă și creion, realizate la scurtă vreme după lupta din 13 septembrie 1848, de binecunoscutul artist și fotograf Carol Pop de Szathmári (1812–1887). Acest album este deosebit de important, atât din punct de vedere artistic, întrucât conține lucrări datând din perioada de început a activității artistice a lui Carol Pop de Szathmári, cât și istoric-documentar, deoarece furnizează informații extrem de valoroase și inedite privind organizarea și echiparea trupelor otomane care au participat la lupta din Dealul Spirii.

Activitatea artistului şi fotografului Carol Pop de Szathmári este binecunoscută şi a fost prezentată amănunţit în studii de mare valoare.[3] Născut la Cluj, pe 11 ianuarie 1812, Carol Pop de Szathmári a dat dovadă încă de la o vârstă fragedă de un talent artistic neobișnuit. Și-a perfecționat stilul de lucru pe cont propriu și a studiat, pentru o scurtă perioadă, la Academia de Artă din Viena. În tinerețe a dus o viață boemă, călătorind foarte mult. A traversat munții în Țara Românească în mai multe rânduri, iar din 1843 s-a stabilit la București. Încă din primii ani ai șederii în capitala Munteniei a desfășurat o intensă activitate artistică, primind numeroase comenzi din partea unor boieri și negustori bogați pentru realizarea de peisaje și portrete. Fiind un tânăr agreabil și elegant, vorbind fluent germana, franceza, italiana și, în cele din urmă, și româna, Carol Pop de Szathmári a pătruns în anturajul societății înalte a Bucureștiului, fiind acceptat chiar și în compania domnitorului Gheorghe Bibescu (1842–1848) și a soției sale, Maritzica Bibescu (1815–1859), cărora le-a făcut portretele.[4] Până la sfârșitul vieții, Szathmári s-a aflat în permanență în serviciul domnitorilor care s-au succedat la coducerea Țării Românești și, ulterior, a României, realizând pentru aceștia portretele oficiale sau reprezentându-i în diferite împrejurări, cu ocazia unor evenimente importante, în călătorii sau în campanie, în lucrări de artă plastică de diferite genuri, pictură, desen, gravură sau fotografie, domeniu în care Szathmári s-a specializat încă de la apariția noii tehnici de redare a imaginilor, la mijlocul secolului al XIX-lea, devenind unul dintre pionierii acestui gen artistic pe plan mondial.[5] Carol Pop de Szathmári a fost atras de genul documentar prin care erau valorificate și tezaurizate tradițiile rurale și orășenești ale țării, monumente, costume, podoabe, făcându-le cunoscute peste hotare.[6]

[2] Mulțumesc pe acestă cale doamnelor **Dr. Svetlana Adaxina**, director adjunct și **Elena Obuhovici Yurevna**, manager al Biroului pentru drepturi de publicare, din cadrul Muzeului de Stat Ermitage, din Sankt Petersburg, care au avut amabilitatea de a permite utilizarea reproducerilor color ale acuarelelor realizate în anul 1848, de Carol Pop de Szathmári, aflate în colecția prestigioasei instituții de cultură din Federația Rusă.

[3] C. Săvulescu, *The First War Photographic Reportage*, în *Image*, no. 1/1973, p. 13–16; C. Săvulescu, *Carol Popp de Szatmari, primul fotoreporter de război?,* în *Magazin Istoric* nr. 12/Decembrie 1973; Pat Hodgson, *Early War Photographs,* Osprey Publishing, Oxford, 1974, p. 14–15; C. Săvulescu, *Early Photography in Eastern Europe – Romania,* în *History of Photography. An International Quarterly",* vol. I, no. 1/January 1977, p. 63–67; C. Săvulescu, *The First War Correspondent – Carol Szathmári*, în *Interpressgrafik*,no. 1/1978, p. 25–29; Lawrence James, *Crimea 1854–1856.The war with Russia from contemporary fotographs,* Hayes Kennedy, Oxford 1981, p. 9,10,15,16; Adrian-Silvan Ionescu, *Szathmári documentarist,* în *Arta,* nr. 8 /1983, p. 36–37; Petre Costinescu, Emanoil Bădescu, *Imagini inedite din Războiul Crimeii*, în *Revista Muzeelor şi Monumentelor – Muzee,* nr. 1/1986; C. Săvulescu, *Carol Szathmári, Primul reporter fotograf de război*, în „Fotografia", nr. 190/iulie-august 1989, p. 2–3; Karin Schuller-Procopovici, *Ein Land aus dem Bilderbuch. Das Rumänienalbum des Carol Szathmári (1812-1887),* în *Silber und Salz. Zur Frühzeit der Photographie im deutschen Sprachraum 1839–1860,* Bodo von Dewitz (ed.), cat. exp., Cologne und Heidelberg, 1989, p. 452–453; Adrian-Silvan Ionescu, *Early Portrait and Genre Photography in Romania*, în *History of Photography.An International Quarterl*y, Vol. 13, no. 4/October-December 1989, p. 285; Adrian-Silvan Ionescu, *Artă şi document*, Bucureşti, 1990, p. 196–209; Barbu Brezianu, *Szathmári, primul fotograf de război*, în *Arta,* nr. 3/1992, p. 2–5; C. Săvulscu, *149 de ani de la primul fotoreportaj de război*, în *Cotidianul,* nr. 53(791)/5–6 martie 1994; Adrian-Silvan Ionescu, *Fotografii de Carol Szathmári din Războiul Crimeii în colecţii americane şi britanice*, în *Muzeul Naţional*, Vol. X/1998, p. 71–82; Adrian-Silvan Ionescu, *Cruce şi semilună. Războiul ruso-turc din 1853–1854 în chipuri şi imagini*, Bucureşti 2001; Kincses Károly, *A Fotográfus*, în Kincses Károly (ed.), *Uralkodók festoje fényképésze: Szathmári Pap Károly*, cat. exp., Keskemet 2001, p. 75–85; Quentin Bajac, *L'image révélée. L'invention de la photographie,* Gallimard/Réunion des musées nationaux 2001, p. 77; Adrian-Silvan Ionescu, *Penel şi Sabie. Artişti documentarişti şi corespondenţi de front în Războiul de Independenţă (1877–1878)*, Bucureşti 2002; Bahattin Öztuncay, *Fotograflarla Belgelenen Ilk Savas / The First War Documented Through Photography*, în Bahattin Öztuncay, „Kirim Savasi'nin 150nci Yili/150th Anniversary of the Crimean War", cat. exp., Istanbul 2006, p. 38, 46; Adrian-Silvan Ionescu, *Szathmári: From a War Photographer to a Ruling Prince's Court Painter and Photographer,* în Anna Auer, Uwe Schögl (ed.), *Jubilee – 30 Years ESHPh. Congress of Photography in Vienna,* Adrian-Silvan Ionescu, *Universul lui Szathmári – universalul Szathmári,* în *Carol Popp de Szathmári – pictor şi fotograf,* cat.exp., Muzeul Naţional Cotroceni, Bucureşti, 2012, p. 7–29. Emanuel Bădescu, Radu Oltean, *Carol Popp de Szathmári, fotograful Bucureştilor*, Bucureşti 2012.

[4] Adrian-Silvan Ionescu, *Szathmári: Sketch for an Artist's Portrait,* în *Szathmári: pionier al fotografiei și contemporanii săi / pioneering photographer and his contemporaries*", București, 2014, p. 28.

[5] Constantin Săvulescu, EFIAP, *Cronologia ilustrată a fotografiei din România. Perioada 1834–1916,* Asociaţia Artiştilor Fotografi, Bucureşti 1985, p. 20.

[6] Adrian-Silvan Ionescu, *Universul lui Szathmári ...*, p. 8.

Activitatea artistică a lui Carol Pop de Szathmári din primii ani petrecuți în Țara Românească este destul de puțin cunoscută. Așa cum am menționat anterior, se făcuse remarcat în rândul protipendadei bucureștene prin creațiile sale artistice. Nu știm dacă în timpul dramaticelor evenimente din vara anului 1848 Carol Pop de Szathmári s-a aflat în capitala munteană și dacă a participat în vreun fel la acestea, așa cum au făcut alți confrați ai săi, Ion Negulici (1812–851), Barbu Iscovescu (1816–1854) sau Daniel Rosenthal (1820–1851). În calitate de tânăr etnic maghiar, este posibil ca Szathmári să fi simpatizat cu cauza revoluției din Ungaria, însă în lipsa unor informații concrete nu putem ști care a fost atitudinea sa în timpul revoluției de la 1848, din Țara Românească. Cert este că în toamna anului 1848, la puțin timp după intervenția trupelor otomane și rusești în principate, care au pus capăt mișcării revoluționare, tânărul Carol Pop de Szathmári se afla la București.

După cum am precizat anterior, albumul realizat de Carol Pop de Szathmári conține 25 de planșe. Cinci din planșe sunt semnate și datate: *Szathmári / 1848* iar una din ele, are specificată și locația, *Bukarest*, ceea ce confirmă, fără nici un dubiu, paternitatea, datarea și locarizarea imaginilor. Starea vegetației, încă verde, care apare în peisaje și în planul secund al planșelor, indică faptul că acestea au fost realizate la scurtă vreme după evenimentele din Dealul Spirii, în octombrie sau, cel mai târziu, în noiembrie 1848. Se poate deci afirma cu siguranță faptul că Szathmári s-a aflat la București în toamna anului 1848.

Este posibil ca artistul transilvănean să fi asistat la manevrele armatei otomane, desfășurate pe câmpia Cotroceni, la 19 octombrie 1848, în prezența comisarului otoman în principate, Fuad Mehmed pașa (1814–1869) și a altor generali și ofițeri superiori turci, precum și a generalului Alexander Nicolaevici Lüders (1790-1874), însoțit de un numeros stat-major rusesc, așa după cum este relatat într-unul din numerele *Vestitorului Românesc.* Cu acest prilej, au fost trecuți în revistă și au făcut demonstrații tactice ostași otomani din Regimentul 1 de infanterie al gărzii imperiale, din Regimentul 4 infanterie de linie și din regimentele 1, 2 și 3 de ulani ale gărzii imperiale, precum și din bateria de artilerie călăreață a gărzii,[7] adică tocmai unitățile care acționaseră în București în ziua de 13 septembrie 1848. Ipoteza că Szathmári ar fi asistat la acest eveniment militar, este confirmată de faptul că o parte a planșelor înfățișează trupele în diferite formații, de marș sau de luptă, în repaus, majoritatea având ca fundal clădiri, străzi sau peisaje ale Bucureștiului din acea vreme.

Deoarece Carol Pop de Szathmári lucra pe baza unor comenzi, este posibil ca acuarelele și desenele care înfățișau în detaliu uniformele și echipamentul trupelor otomane de la București să fi fost comandate de vreun înalt ofițer rus, poate chiar de generalul Lüders, prezent în București în acea perioadă, în mod cert preocupat de organizarea și dotarea armatei otomane, cu care, în pofida aparentei colaborări, armata țaristă rivaliza în principate și în Balcani. Există informații că generalul Lüders a trimis informații Ministerului de Război țarist privind trupele otomane, obținute cu sprijinul agenților Ministerului de Externe rus și al spionilor ruși.[8] Această ipoteză este confirmată și de faptul că toate planșele au explicații în limba rusă, precum și de păstrarea albumului în cadrul unei importante colecții de artă rusești. Până în 1967, albumul s-a aflat în patrimoniul Bibliotecii de Stat a Ermitajului, fiind ulterior transferat în colecția Muzeului de Stat Ermitaj, din Sankt Petersburg, la secția *Desene și acuarele rusești*.

Planșele reflectă transformările și încercările de modernizare a armatei otomane produse după 1826, în timpul domniei sultanului Mahmud al II-lea (1808–1839), care a desființat corpul ienicerilor, precum și în vremea sultanilor care s-au succedat, în primul rând a fiul său, Abdul-Medjid (1839–1861), care a inițiat reformele *Tanzimatului*. Cea mai importantă reformă a fost adoptată în 1839, fiind puse bazele modernizării imperiului, inclusiv în domeniul militar.[9] Prin aceste măsuri se dorea crearea unei baze mai largi de recrutare pentru armata regulată și cea de rezervă, prin includerea populației non-musulmane în structurile militare otomane, organizarea forțelor armate după modelul occidental, înființarea învățământului militar care să furnizeze cadre de comandă bine pregătite, îmbunătățirea instruirii trupelor și echiparea lor în conformitate cu standardele europene din acele vremuri. Din păcate, aceste măsuri nu au putut fi aplicate la un nivel satisfăcător decât în cadrul unităților dislocate în Rumelia, la Constantinopol și în Anatolia, în restul imperiului reorganizarea rămânând în stadii mai puțin avansate. Observatorii occidentali apreciau că modelul

---

[7] Notă oficială publicată de *Vestitorul Românesc*, Nr. 75, 19 octombrie 1848, în „Anul 1848 în principatele române. Acte și Documente", Tomul V, Doc. No. 2429/19 octombrie 1848, Bucuresci, 1904, p. 208–209.

[8] Ibrahim Köremezli, *Ottoman War on the Danube: state, subject and soldier. A Ph.D. Dissertation,* Department of International Relations Ihsan Doğramaci Bilkent University, Ankara, December 2013, p. 116.

[9] Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *A military history of the Ottomans. From Osman to Atatürk*, Praeger Security International, ABC -CLIO, Santa Barbara, California, 2009, p. 156.

european de organizare militară nu se putea aplica cu rezultate bune în cadrul armatei otomane, deoarece prin acestea ar fi fost afectate spiritul și tradițiile specifice, orientale, care făcuseră din ostașul turc un luptător redutabil în veacurile trecute: *Turcul poate fi formidabil doar ca turc; încearcă să-i modernizezi, să-i europenizezi obiceiurile, mintea sau chiar costumul și el își va pierde toată puterea.*[10].

Aceste observații erau în mare parte exagerate, în special pentru trupele din Balcani și din Asia Mică. Armata otomană din vremea *Tanzimatului* era în mod incontestabil superioară, din toate punctele de vedere, celei din vremurile anterioare și se afla într-un proces de rapidă modernizare și reorganizare. În 1843, Riza Pașa, comandantul Gărzii Imperiale, a introdus o serie de reforme care au schimbat complet, după modelul european, sistemul militar existent până atunci. Era stabilit un nou mod de recrutare a soldaților, prin tragere la sorți, care era superior în raport cu recrutările arbitrare practicate până atunci. Infanteria, cavaleria și geniul erau organizate după regulamentele franceze, în timp ce artileria era instruită după modelul prusian, sub coordonarea exclusivă a unor ofițeri germani.[11] Au fost înființate 5 corpuri teritoriale, denumite *Ordu*, pe tot teritoriul imperiului în afară de provinciile africane. Acestea erau denumite după regiunile în care erau dislocate, fiind împărțite în *Asakir-i Nizamiye-i Șahane* (adică trupele imperiale regulate, cunoscute și sub numele de trupe de *Nizami*), și rezerva acesteia, *Asakir-i Redif-i Șahane* (trupe imperiale de rezervă, denumite *Redifi*). Pentru a asigura efectivele acestor două componente ale armatei, începând din 1846 recrutarea s-a făcut după un nou sistem, prin tragerea la sorți a numelor tuturor locuitorilor din provincii, aflați la vârsta de încorporare și care îndeplineau condițiile fizice și psihice pentru a face serviciul militar. Cei mai puțin norocoși urmau a fi încorporați în trupele regulate, de *nizami*, în timp ce restul erau repartizați la trupele de rezervă (*redifi*) fiind nevoiți a participa la tragerile la sorți anuale, în vederea încorporării, până la împlinirea vârstei de 26 ani. Nizamii făceau serviciul militar activ timp de 5 ani și alți 7 ani, în rezervă. Deci, teoretic, unitățile de redifi erau constituite, parțial, din soldați *nizami* veterani, cu o anumită experiență militară, precum și din soldați cu pregătire militară redusă.[12]

Corpurile de armată teritoriale erau compuse atât din trupe de nizami, cât și de redifi, însă nizamii puteau fi desfășurați în orice parte a imperiului, în funcție de nevoile campaniei militare, în timp ce redifii executau misiuni doar în interiorul sau în apropierea provinciilor de reședință.

Deși se făcuseră eforturi intense de modernizare a armatei otomane, existau încă probleme majore care afectau capacitatea de luptă a acestor trupe. Multor soldați proveniți din mediul rural le erau străine principiile de bază ale vieții militare cum ar fi disciplina, respectarea regulamentelor și igiena. Administrația militară avea dificultăți în a asigura ofițeri pentru unitățile de nizami și aproape că nu existau cadre de comandă instruite pentru unitățile de redifi. Nivelul de instruire a unităților de nizami și de redifi, varia de la un corp de armată teritorial la altul, fiind mai ridicat la unitățile dislocate în Balcani sau Asia Mică, decât la cele din Orientul Apropiat.

Reformele militare introduse de sultanul Mahmud al II-lea, în ideea organizării pe principii occidentale a armatei otomane, au întâmpinat multă rezistență din partea tradiționaliștilor. Între altele, baioneta, era privită cu neîncredere și dispreț. În secolul al XVIII-lea, când baioneta devenise un accesoriu obligatoriu al infanteriei regulate și tacticii europene, fiind utilizată atât în apărare cât și în lupta ofensivă, infanteria otomană, și în special corpul ienicerilor, refuza cu încăpățânare să utilizeze această armă pe care o considera o pervertire a eticii armei albe, deoarece îi obliga pe ostași să lupte ca niște automate, în formații compacte și rigide.[13] Referindu-se la noua armată creată de Mahmud al II-lea, un bătrân turc din Magnesia, Thesalia, spunea*: Deci astea sunt noile trupe [...] despre care am auzit atâtea; astea sunt trupele care trebuie să apere Imperiul Otoman de dușmanii săi! Și, pentru numele lui Alah, ce așteaptă sultanul de la acești copii slăbănogi și fără bărbi, cu muschetele lor lipsite de strălucire? De ce nu au un iatagan asupra lor? Ce înseamnă asta? Doar cu iataganul au cucerit Osmanlâii aceste teritorii și țările creștinilor; și tot cu iataganul ar trebui să le apere. Arma lui Mahomed și a poporului său este iataganul și nu acel ciubuc din sârmă pe care-l văd fixat la capătul puștilor lor. Ce Dumnezeu vrea să fie asta? Și ce fel de maimuțăreală de haine e asta? Ce fel de pocitanii, zbârcituri, jigăranii sunt ăștia? De ce nu arată ca niște Osmanlâi? Și pământul lui Mahomed să fie apărat de ăștia?*[14]

---

[10] *Ibidem*, p. 158.

[11] M. A. Ubicini, *Lettres sur la Turquie, ou tableau statistique, religieux, politique, administrative, militaire, commercial, etc. de l'Empire Ottoman, Première Partie. Les Ottomans*, Librairie Militaire de J. Dumaine, Paris, 1853, p. 450.

[12] *Ibidem*, p. 159.

[13] David Nicolle, Angus McBride, *Armies of the Ottoman Empire. 1775-1820*, Men-at-Arms Series, Nr. 314, Osprey Military, London, p. 13.

[14] Charles MacFarlane, *Constantinople in 1828: A Residence of Sixteen months in the Turkish Capital and Privinces*, Saunders and Otley, London, 1829, p. 59.

Aceste reforme nu atacau doar vechile instituții ale statului ci se refereau în mod inevitabil la simbolurile acestuia, urmărindu-se înlocuirea lor cu unele noi. Folosirea cuvintelor și termenilor care aminteau de vechea organizare militară, inclusiv cuvântul *Yeniçeri*, au fost interzise. Termeni care desemnau denumiri de unități sau subunități în vechiul Corp al ienicerilor, *tertip* și *saf*, au fost înlocuiți în noua organizare militară *Asakir-i Mansure*, prin noile cuvinte *alay* (regiment) și *bölük* (companie).[15] În acest context, introducerea unei uniforme militare și a unei coifuri standardizate, *fesul*, au constituit aspecte obligatorii ale reformelor militare întreprinse de sultanul Mahmud al II-lea. Astfel de încercări s-au făcut încă din secolul al XVIII-lea pentru a-i deosebi pe militari de civili și a le conferi un statut special în cadrul societății, un stil de viață aparte, pentru a crea tradiție și spirit de corp, elemente fundamentale pentru orice unitate militară.

Observatorii occidentali erau rezervați în privința eficienței acestor încercări de modernizare a armatei, puțin potrivite, în opinia lor, spiritului și tradițiilor otomane. Medicul britanic John Netten Radcliffe (1826-1884), atașat în calitate de chirurg pe lângă cartierul general al lui Omer Pașa în timpul Războiului Crimeii, făcea următorul comentariu referitor la aspectul și, implicit, asupra spiritului ostașului otoman: *Purtând o haină care nu este adaptată obiceiurilor sale și dotată cu accesorii oarecum complicate, aspectul soldatului turc nu este, la prima vedere, foarte mulțumitor. Atât timp cât albastrul întunecat al uniformei sale își păstrează nuanța inițială, iar roșul strălucitor al fesului este încă intact, în timp ce armele sale mai au lustrul din fabrică, el are aspectul acela îngrijit pe care occidentalul îl caută la soldatul bine instruit. Dar când, după puțină vreme, tunica scurtă și-a redus dimensiunile și s-a acoperit cu pete maronii și alb-cenușii, ca de mucegai iar albastrul inițial s-a decolorat de timpuriu; când firele căptușelii grosiere ies la iveală în multe locuri pe la rosături; când fesul a devenit spălăcit sau întunecat, iar ciucurele, aproape lipsit de culoare, atârnă dezvelit sub nasturele de alamă oxidată; când dizgrațioșii papuci par încă și mai urâți din cauza murdăriei persistente, care nu este niciodată îndepărtată de perie sau ascunsă de negreală; când armele și accesoriile poartă urme evidente de curățare necorespunzătoare; când, alături de multele nereguli, există și absența oricărei eleganței ostășești, atunci soldatul turc pare doar o caricatură a modei militare occidentale.*[16]

Desigur că observațiile medicului britanic erau valabile pentru trupele regulate ale armatei otomane, aflate în campanie, pe frontul din Crimeea. În planșele realizate de Carol Szathmári sunt prezentate uniformele și echipamentul unui corp de elită, Garda Imperială a sultanului, ale cărei trupe au fost trimise în Țara Românească pentru a pune capăt revoluției de la 1848.

Albumul este format din 25 de planșe volante, cu dimensiunile aproximative de 27 × 37 cm. Aceste dimensiuni variază cu câtiva milimetri, în plus sau în minus, de la o planșă la alta. Planșele conțin acuarele realizate pe hârtie de desen lipită pe carton, cu dimensiuni mai mari decât desenul propriu-zis. Cartonul, de culoare cafenie, constituie un fel de ramă, pe el fiind trasat un chenar dublu, cu tuș negru. Sub chenar, la partea inferioară a planșei este înscrisă explicația imaginii, în limba rusă, cu caractere chirilice. Acest detaliu confirmă ipoteza că albumul a fost realizat din rațiuni documentare, la comanda unui înalt ofițer rus, interesat de echiparea armatei otomane și care ar fi fost dispus să plătească pentru această laborioasă lucrare.

Majoritatea celor 25 de planșe sunt dispuse pe înalt, însă 7 dintre ele, în general cele care înfățișează piese sau echipament de artilerie, sunt dispuse pe orizontală.

Planșele sunt marcate, în partea stângă de jos, cu un număr de inventar, adăugat ulterior, cu cerneală albastră, reprezentând numere, de la 37701, la 37725, în funcție de dispunerea succesivă a planșelor în cadrul albumului, corespunzător armelor și specialităților din care fac parte militarii otomani (infanterie, cavalerie, artilerie), cu însemnele de grade și armamentul respectiv. În cadrul fiecărei arme, ordonarea planșelor este în funcție de grad, începând cu ofițerii și terminând cu gradele inferioare. Probabil că aceste numere sunt cele sub care au fost înregistrate inițial planșele. În prezent, cele 25 de planșe sunt înregistrate sub alte numere de inventar, notate de la ЭРВГ3430, la ЭРВГ3454.

În partea din dreapta jos a fiecărei planșe, pe carton, sunt trecute, cu cerneală albastră, dimensiunile planșei în centimetri. Așa cum am arătat anterior, acestea variază cu câtiva milimetri, de la o planșă la alta.

[15] Veysel Șimșek, *Ottoman military recruitment and the recruit: 1826–1853*, The Department of History, Bilkent University, Ankara, September 2005, p. 59

[16] J. N. Radcliffe, *The Hygiène of the Turkish Army*, London, 1858, p. 2–3.

Planşele propriu-zise sunt picturi în acuarelă, având la bază un desen în creion moale, ale cărui linii se pot întrezări sub pelicula de culoare. Personajele sunt reprezentate în mici compoziții, în diferite atitudini, cel mai adesea pe fundalul unui peisaj citadin sau câmpenesc. Aproape toate imaginile cu personaje au drept fundal aspecte ale Bucureştiului de la 1848, în care se pot recunoaște locuri sau clădiri, fapt care conferă picturilor respective un plus de valoare documentară.

Planşele care reprezintă echipamentul de artilerie (tun și chesoane) au rămas doar în faza de desen în creion, ceea ce denotă faptul că, din motive nescunoscute, artistul nu a mai dus la capăt întreaga lucrare. În mod cert, Szathmári a fost mai mult atras de imaginile figurative, cu personaje plasate în peisaj, în spiritul desenelor și acuarelelor cu fizionomii și tipuri de costume, care îl vor impune ca unul dintre primii artiști documentariști, și nu de redarea, din profil, a unor subiecte anoste, așa cum erau obiectele tehnice, tunurile și vehiculele de transport. Faptul că unele dintre planșele albumului nu au mai fost finalizate, pare a fi o prefigurare a situațiilor cu care Szathmári se va mai confrunta în viitor, în care nu a onorat toate comenzile primite, chiar dacă primise importante avansuri bănești pentru realizarea lor.[17]

Acuarelele lui Szathmári sunt realizate într-o manieră clasică și denotă solide cunoștințe artistice căpătate atât la Academia de Artă din Viena, cât și în decursul activității artistice desfășurate ca portretist și peisagist în anii precedenți. Detaliile de costum, atmosfera generală, peisajul din fundal, indică faptul că acuarela a fost executată în întregime, sau cel puțin schița în creion, *sur le vif*. Cromatica și detaliile desenului, precum şi faptul că acuarela necesită spontaneitate şi o tehnică de lucru rapidă, confirmă faptul că Szathmári a realizat lucrările la fața locului, profitând de un anumit eveniment militar sau de exercițiile la care participau trupele otomane cantonate în Bucureşti.

Prezentarea planşelor albumului va fi făcută în ordinea numerelor de inventar, care constituie de altfel și ordinea logică de prezentare, în funcție de gradul militarilor, arma din care aceștia fac parte, având la final imaginile cu însemnele de grad, echipamentul și armamentul din dotare.

Planşa 1. (Inv. 37.701/ ЭРВГ3430) – 37 × 27,8 cm – *Căpitan din Regimentul de infanterie al Gărzii.*

Planșa reprezintă un tânăr ofițer de infanterie otoman, stând în poziție de drepți, cu o figură liniștită dar hotărâtă, având ca fundal curtea unei cazărmi. Uniforma acestuia este de tip european în conformitate cu reformele militare introduse în 1827 de sultanul Mahmud al II-lea și continuate de sultanul Abdul-Medjid, în epoca *Tanzimatului*. După desființarea Corpului ienicerilor Mahmud al II-lea, care crease nouă armată, *Asakir-i Mansure,* i-a obligat pe militari și pe funcționarii publici să-și radă bărbile și să poarte straie europene, iar tradiționalul turban a fost înlocuit prin fes.[18] Aceste schimbări au produs nemulțumiri în rândurile tradiționaliștilor și ale unor observatori străini, călători sau militari aflați în misiune, care regretau dispariția fermecătoarelor *kaftans* (caftane) și *sariks* (turbane), de odinioară.[19] În cursul călătoriei efectuate în Turcia, Grecia și pe Marea Neagră, în perioada 1829–1831, locotenentul englez de marină Adolphus Slade (1803–1877) relata nemulțumirile exprimate de un bătrân osmanlâu, în legătură cu noile uniforme purtate de otomani în bătălia cu rușii de la Aidos (13 iulie 1829), în care turcii au fost învinși: *Cum te-ai fi așteptat să lupte [...] cu acest obiect [fesul – n.a.] pe cap? [...] Este cu siguranță o foarte proastă coifură, care nu a fost gândită să te apere nici de razele soarelui, nici de o lovitură de sabie, ceea ce turbanul putea, fie că se întâmpla în Libia sau în Damasc.*[20]

Observatorii occidentali, cum era medicul britanic John Netten Radcliffe, erau mai indulgenți în privința coifurii tradiționale a armatei otomane, deși unii specialiști considerau că portul ei ar produce afecțiuni ale vederii: *Fesul oferă o protecție redusă împotriva ploii și a soarelui și nu asigură nici un fel de umbră sau de protecție a ochilor; totuși, oricât de nepotrivită ar fi această coifură pentru națiunile occidentale, nu par a fi efecte negative foarte evidente din folosirea ei - cel puțin, lipsesc dovezile de încredere privind nocivitatea sa. Gluga, care este atașată la mantaua fiecărui soldat, constituie o protecție suplimentară a capului împotriva umezelii; este îndoielnică existența oricăror efecte supărătoare care ar rezulta din acțiunea razelor solare asupra capului ca urmare a purtării fesului; și, deși unii medici consideră că fesul cauzează un număr neobișnuit de afecțiuni*

[17] Adrian-Silvan Ionescu, *Universul lui Szathmári ...*, p. 10–14.

[18] Adolphus Slade, Esq., *Records of travels in Turkey, Greece & c. And of a cruise in the Black Sea with the Capitan Pasha, in the years 1829, 1830 and 1831*, Vol.I, London, 1833, p. 265–267.

[19] Veysel Şimşek, *op. cit.*, p. 60.

[20] Adolphus Slade, Esq., *op. cit.*, p. 370.

oftalmice în rândul trupelor turcești, totuși aceste afecțiuni sunt frecvent, și în general, asociate cu obiceiuri legate de lipsa curățeniei, încât corectitudinea acestei teorii este îndoielnică.[21]

În afara fesului din fetru roșu, ornat cu un ciucure gros, din mătase bleumarin, căpitanul otoman este îmbrăcat cu o redingotă din postav albastru, lungă până la genunchi, cu poalele evazate și încrețite, după moda romantică, încheiată la un rând de 8 nasturi din metal auriu. Gulerul, drept și manșetele, rotunde, sunt din postav roșu. Tunica are epoleți aurii, fără franjuri, de ofițer inferior, paspoalați cu postav roșu. În epoca respectivă, epoleții nu indicau gradul ci doar statutul ofițerului: inferior, fără franjuri, superior cu franjuri subțiri sau general, cu franjuri groase. Gradul ofițerului era indicat prin medalionul purtat la gât, în cazul căpitanului fiind vorba de o stea cu 8 colțuri, încadrate de raze dispuse oval, confecționat din metal auriu. Pantalonii sunt bleumarin, strâmți și strânși pe pulpă, ornați cu lampas roșu. Ca încălțăminte, poartă botine după moda europeană a vremii, cu vârful pătrat, confecționate din piele lustruită, neagră. Ofițerul este încins cu o centură port-sabie din fir auriu, ornată în centru cu o dungă longitudinală roșie, din mătase. Este încheiată în față cu un cârlig în formă de *S*. De centură, în dreptul șoldului stâng, este prinsă o atârnătoare din fir auriu, de care este agățată sabia pe care ofițerul o susține cu mâna stângă. Sabia de ofițer de infanterie este de model european, ușor încovoiată, cu gardă aurie, cu două grife și teacă îmbrăcată în piele, cu garnituri din alamă, fără dragon. Ofițerul poartă mănuși negre din piele.

Ținuta marțială a ofițerului indică faptul că acesta provine nu doar dintr-un corp de elită – garda imperială – , ci este un absolvent al școlii militare din Constantinopol, înființată în epoca *Tanzimatului*, după model francez. La sfârșitul anilor '40 ai secolului al XIX-lea, cadrele de comandă începuseră a fi pregătite în școli de specialitate, după model occidental, spre deosebire de perioada anterioară când majoritatea comandanților proveneau din rândul trupei, mulți fiind analfabeți.[22]

În planul secund se observă corpul de gardă al cazărmii *Alexandria*, din Dealul Spirii, în fața căruia se află o santinelă și pot fi văzuți soldați efectuând diferite corvezi, posibil cărând vase cu mâncare. În partea stângă a imaginii se observă o poartă cu arcadă, care ar putea fi poarta de sus a Curții Arse, cea prin care a trecut compania de pompieri, în după-amiaza zilei de 13 septembrie 1848, în drumul ei spre cazarma din Dealul Spirii. Pe poartă sunt montate tuiuri care marchează prezența trupelor otomane în cazarmă. Ocuparea cazărmii de către turci a constituit și motivul principal al confruntării din Dealul Spirii. În depărtare, se zăresc turlele bisericii Mihai Vodă. Se poate trage concluzia că ofițerul otoman se află chiar în ulița din fața cazărmii, pe locul în care a avut loc sângeroasa luptă dintre pompierii comandați de Pavel Zăgănescu și trupa turcească.

Planșa 2. (Inv. 37.702/ ЭРВГ3431) – 37,2 × 27,5 cm – Oberofițeri *(ofițeri inferiori) din Regimentul de infanterie al Gărzii.*

Acuarela reprezintă doi ofițeri otomani de infanterie, aflați pe un teren viran, discutând într-o atitudine deagajată. Ofițerul din dreapta arată cu mâna spre orașul ale cărei clădiri se profilează în zare. Artistul i-a poziționat pe cei doi militari, din spate și din profil, pentru a se putea observa croiul uniformelor din diferite unghiuri.

Ofițerii poartă fesurile regulamentare și în imagine se observă că acestea au ciucuri mari din mătase bleumarin, prinse de calota coifurii printr-un buton circular, aplatizat, din alamă aurită. Fesurile sunt purtate pe ceafă, lăsând la vedere cârlionții părului, tuns după moda europeană a vremii. Tunicile sunt de tipul redingotă, având același croi ca cea a căpitanului reprezentat în Planșa 1 a albumului. La ofițerul din stânga se poate observa croiul tunicii, prevăzută cu două capace de buzunare, verticale, la spate, încheiate cu câte doi nasturi de uniformă. Se poate remarca sabia purtată la șoldul stâng, care se pierde în faldurile ample ale poalelor tunicii ofițerești.

Celelalte detalii ale uniformei sunt asemănătoare cu a căpitanului de infanterie din Planșa 1.

Cei doi ofițeri se află la *Curtea Arsă*, teren viran din apropierea cazărmii *Alexandria*. În respectivul loc se aflase palatul domnesc construit în perioada 1775–1776, cunoscut și sub numele de *Curtea Nouă*.[23] În

[21] J. N. Radcliffe, *op. cit.*, p. 9–10.

[22] Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *op. cit.*, p. 149–151.

[23] Panait I. Panait, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de la Curtea Nouă din București*, în „Materiale și cercetări arheologice", Nr. 13/1979, p.396. Palatul a ars complet în decembrie 1812 și nu a mai fost reconstruit, terenul rămânând un loc viran până în 1864, când domnitorul Cuza a ordonat construirea Arsenalului Armatei. Acest teren, aflat pe Dealul Spirii, în

fundalul imaginii se pot observa turnul Agiei care se profilează în zare, biserica Mihai Vodă, aflată în stânga imaginii și poarta de jos, dinspre oraş, a *Curții Arse*. Pe aici au trecut pompierii în drumul lor spre cazarma *Alexandria,* în după amiaza zilei de 13 septembrie 1848. Terenul viran de la *Curtea Arsă*, era un loc ideal pentru instrucție, fiind aproape de cazarma *Alexandriei.*

Planșa 3. (Inv. 37.703/ЭРВГ3432) – 36,9 × 27,6 cm – Unterofițer *(Subofițer) din Regimentul nr. 1 de infanterie al Gărzii.*

Subofițerul este înfățișat în mare ținută, cu armamentul și echipamentul complet, în poziția de drepți, ținând arma la umăr, de garda trăgaciului, așa cum prevedea regulamentul pentru sergenți. Este reprezentat pe o stradă din București, în fața unei clădiri oficiale, încă neidentificată, probabil sediul unui comandament, având în vedere santinela din fața intrării.

Subofițerul este echipat cu un fes roșu, cu ciucure bleumarin, purtat pe ușor pe ceafă, spre a lăsa să se vadă buclele părului. Poartă un spențer din postav bleumarin, scurt până în talie, având manșetele rotunde și gulerul bleumarin, paspoalat cu roșu. Pe guler sunt aplicate două petlițe din alamă, ștanțate cu numărul regimentului, cifra arabă *1.* Prin tradiție, hainele musulmane nu se încheiau cu nasturi, așa că primele uniforme ale noii armate, *Asakir-i Mansure,* nu aveau astfel de accesorii vestimentare. De abia uniformele introduse în epoca *Tanzimatului* au fost prevăzute cu nasturi. Spențerul purtat de subofițer se încheie dinainte cu cârlige (*moși și babe*) din metal. El era prevăzut cu epoleți de subofițer, confecționați din postav bleumarin, paspoalați cu roșu, având extremitățile în formă de semilună. La gât, subofițerul poartă medalionul argintiu care indică gradul, constând într-o stea cu 8 colțuri încadrată de raze dispuse radial, de formă ovală.

Subofițerul poartă pantaloni lungi, din postav bleumarin, cu lampas roșu.

Referindu-se la uniforma soldatului otoman, din epoca Răaboiului Crimeii, medicul britanic Radcliffe spunea: *Uniforma soldatului turc este confecționată din cele mai aspre materiale, iar culoarea sa, albastră închis, este puțin rezistentă. Mai mult decât atât, tunica regulamentară are un aspect nefericit și este puțin confortabilă iar pantalonul, tăiat drept, nu este potrivit pentru obiceiul de a îngenunchea sau de a sta cu picioarele încrucișate. Soldatul nu este rău îmbrăcat, în ceea ce privește cantitatea de haine este o problemă, dar îmbrăcămintea sa este, în multe privințe, bine adaptată la climatul diferitelor părți ale imperiului turc.*[24]

Subofițerul este echipat cu o cartușieră purtată pe șoldul drept, în bandulieră, cu banderola din piele albă, trecută peste umărul stâng și o sabie de subofițer de infanterie, încovoiată, având garda cu un sigur grif, *à la hussard*, teacă din piele și garnituri din alamă, suspendată de o banderolă, purtată în bandulieră, peste umărul drept. Cele două banderole, din piele albă în cazul subofițerilor, se încrucișau pe piept, fapt care era criticat de unii tradiționaliști și critici ai reformelor, care le interpretau ca o cruce, simbol creștin, aplicată pe pieptul unui musulman.[25]

În planul secund se vede imaginea unei străzi din București pe care circulă militari otomani și civili. În stânga este reprezentat, din profil, un ostaş care îndeplinea funcția de subofițer de serviciu, însărcinat cu transmiterea ordinelor de zi. Această calitate era indicată de o cutie rectangulară, cofecționată din alamă, bogat ornamentată, purtată la gât, ca un *znac,* în care erau păstrate documentele mlitare. În rest, echipamentul său este asemănător cu al subofițerului aflat în prim-plan.

În partea dreaptă a imaginii, este înfățișat un ostaș turc văzut din spate. Este îmbrăcat cu manta din postav cenușiu, cu paspoale roșii la manșete, guler și martingală, lungă până la glezne, cu o mică fantă la spate. Soldatul este echipat cu *bașlic*, o glugă din postav prevăzută cu betelii lungi care se legau la spate. Are centură din piele neagră și cartușieră neagră, purtată pe șoldul drept, ornată cu o stea cu 6 colțuri, confecționată din alamă, specifică pentru infanteria Gărzii imperiale. Cartușiera este suspendată de o banderolă din piele neagră, purtată în bandulieră.

---

apropiere de mânăstirea Mihai Vodă, era străbătut de un drum în diagonală, care cobora spre Dâmbovița. El a devenit un loc în care poposeau negustorii, se făceau târguri și era vizitat de călători și artiști deoarece oferea o perspectivă largă asupra Bucureștiului. Locul a fost imortalizat de Michel Bouquet, într-o gravură din *l'Album Valaque*, publicat în 1843.

[24] J. N. Radcliffe, *op. cit.*, p. 8–9.

[25] Veysel Șimșek, *op. cit.*, p. 61.

În planul depărtat al imaginii se observă clădirea care servea probabil ca sediu sau cancelarie a unui unități sau reședință a unui important comandant militar, a cărei poartă este străjită de o santinelă. Aceasta este echipată cu un cojoc îmblănit, cu gulerul ridicat spre a se proteja de frig. Cojocul este confecționat din postav cenușiu, lung și suficient de larg spre a fi pus peste echipamentul individual. Santinela ține arma în poziția *Sub cocoș,* având mecanismul susținut de încheietura cotului, poziție care era recomandată atunci când soldatul obosea să țină arma în poziția obișnuită, *La umăr.*

Fundalul imaginii reprezintă o clădire specifică pentru Bucureștiul de la mijlocului de veacului al XIX-lea, cu arhitectură de influența oriental-balcanică, având bovindouri la etaj. Este posibil ca această clădire să fie cea redată în gravura lui Charles Doussault (1814–1880), intitulată *Une rue à Bucarest,* publicată în *Album Moldo-Valaque,* într-un număr din revista *L'Illustration,* din 1848.[26] Pe stradă se văd trecând mai mulți locuitori îmbrăcați în haine obișnuite.

Planșa 4. (Inv. 37.704/ЭРВГ3433) – 36,8 × 27,3 cm – Unterofițer *(Subofițer) însărcinat cu transmiterea rapoartelor de zi.*

Militarul otoman, văzut frontal, este echipat la fel ca subofițerul reprezentat în Planșa 3, singura deosebire constă în existența cutiei metalice purtate pe piept, în care erau transportate documentele militare. Cutia este de formă rectangulară având partea frontală argintie, iar în centru este un ornament reprezentând o semilună cu stea, înconjurată de arme și trofee, confecționată din alamă aurită, încadrată de o ramă aurie, cu decorațiuni florale. Cutia era agățată de gât printr-un lănțișor din metal auriu.

În planul secund al imaginii se observă un *Çavuș* (sergent) de artilerie, rezemat nonșalant de un tun, amplasat în fața palatul domnesc, în fosta casă a lui Dinicu Golescu (1777–1830). Gradul artileristului este recognoscibil după cele două perechi de rozete, din lână roșie, aplicate pe pieptul spenţerului. Începând din 1839, gradele inferioare aveau însemnele distinctive reprezentate prin rozete din bumbac, de culoarea specifică a armei, dispuse orizontal, de o parte și de alta a pieptilor tunicii sau spenţerului, pe mai multe rânduri, funcție de rang. Rozetele aveau 8 colțuri și din centrul lor cobora un șnur ornat cu un ciucure la extremitate. Uneori rozetele erau legate câte două, pe orizontală, prin șnururi de bumbac, formând un fel de brandemburguri. Astfel, *Onbași* (caporalul) avea un rând de rozete, *Çavuș* (sergentul) avea două rânduri de rozete, iar *Bașçavuș* (sergentul-major) avea trei rânduri.

Ceva mai departe se observă un ostaș din trupele de rezervă (*Redif*) sau neregulate, echipat cu o uniformă de model mai vechi, de tip oriental, strunind un cal nărăvaș acoperit cu o șabracă, probabil aparținând unui ofițer superior.

Redarea fațadei palatului domnesc din București, așa cum arăta la 1848, este inedită și extrem de importantă pentru istoria ahitecturii bucureștene, dat fiind că cea mai veche reprezentare cunoscută a acestuia, care datează din 1866, era litografia realizată de J. R. Huber.

Planșa 5. (Inv. 37.705/ЭРВГ3434) – 36,9 x 27,5 cm – *Soldat din Regimentul 1 de infanterie al Gărzii.*

Ostașul este înfățișat în poziția cu arma *La umăr*, în uniformă de mare ținută. Aceasta constă din fesul roșu, nu prea înalt, ornat cu ciucure bleumarin. Spenţerul este, ca și la subofițeri, din postav bleumarin cu paspoale roșii la guler și manșete. Petlițele, rectangulare, din alamă au ștanțat numărul regimentului, *1,* cu caractere arabe. Deosebirea față de uniforma subofițerului consta în forma epoleților care, la soldați și gradați, sunt dreptunghiulari, din postav bleumarin, paspoalați cu roșu, cusuți în umăr și fixați lângă guler cu un nasture de uniformă. Pantalonii sunt lungi, bleumarin, cu lampas roșu.

Deși prin reformele inițiate în 1839 uniformele militare otomane au fost modernizate după model occidental, infanteria otomană a continuat să poarte încălțămintea tradițională, papucii, cu care erau obișnuiți țăranii turci, atât din rațiuni de lejeritate, cât și pentru a putea practica cu ușurință îndatoririle religioase specifice cultului musulman. În planșa lui Szathmári se observă astfel de încălțări în picioarele soldaților din planul secund, aflați în marș. Papucii regulamentari erau mai degrabă un fel de pantofi, având ștaif la spate, foarte decoltați, lăsând să se vadă ciorapul alb, cu talpă și toc confecționate din toval. Această încălțăminte orientală, tradițională, atât de diferită de ghetele cu șireturi utilizate de infanteria occidentală, era considerată cu totul improprie serviciului în campanie. Medicul Radcliffe, un observator atent al echipamentului armatei

[26] *Album Moldo-Valaque,* în *L'Illustration, Journal Universel,* Nr. 287, Vol. XI, 26 août 1848, p. 392.

otomane, nota: *Papucul este, probabil, cea mai contestată parte din uniforma soldatului. El constituie o grozăvie pe vreme umedă și devine un impediment serios atunci când este noroi, și doar atunci când pământul este tare și uscat este bine suportată această formă de protecție a picioarelor. Cu siguranță, din obișnuiță, turcul se deplasează extrem de bine în papuci și aceștia sunt preferați în practicarea religiei sale; dar așa încălțat soldatul poate rareori, sau niciodată, dobândi acea eleganță a mișcării și precizie a pasului, care este necesară pentru atingerea perfecțiunii instrucției de tip occidental. Chiar și în cele mai bine instruite regimente pot fi sesizate neajunsurile produse din acest motiv și nici o altă cauză nu contribuie mai mult la deteriorarea aspectului ostășesc, care este atât de vizibilă în rândul trupelor turcești.*

Papucii conferă o protecție insuficientă împotriva umezelii și a jilăvelii, iar utilizarea acestora constituie, fără îndoială, o sursă frecventă de boli, deși obișnuința și obiceiul practicat adesea de soldatul turc, în special pe vreme rea, de a-și înveli picioarele în pânze călduroase, poate reduce posibilitatea de îmbolnăvire.[27]

Papucii erau purtați cu ciorapi sau obiele din lână, cu rolul de a proteja de frig picioarele soldatului, compesând astfel fragilitatea încălțămintei. Legat de acest aspect, medicul Radcliffe făcea următoarea observație: *Soldatului îi place să aibă picioarele protejate cu materiale călduroase și adesea recurge la unele soluții, eficiente dar puțin aspectuoase, pe lângă mijloacele regulamentare avute la dispoziție, pentru atingerea acestui scop. Recrutul, provenit din țărani, care este obișnuit să-și înfășoare picioarele într-un material gros ale cărui pliuri sunt ținute prin nojițe de sfoară, practică acest obicei în campanie, în timp ce recrutul din suburbii sau din orașe utilizează „jambierele" mai vizibile ale costumului oriental. Nu este ceva neobișnuit, în timpul marșurilor, să-i vezi pe soldați cu pantalonii și izmenele suflecate până la genunchi, lăsând la vedere picioarele într-atât de mult înfășurate în cârpe, încât aproape că nu mai au formă.*[28]

Echipamentul regulamentar pentru soldații și gradații din infanterie este confecționat doar din piele neagră. Acesta constă dintr-o centură neagră, încheiată dinainte cu o pafta rectangulară din alamă, profilată, cu colțurile teșite. Cartușiera, purtată în bandulieră pe șoldul drept, are banderola și cutia din piele neagră, capacul cutiei fiind ornat cu simbolul gărzii imperiale, o stea cu 8 raze având în centru semiluna. Soldatul mai este echipat cu o raniță rectangulară, din pânză impermeabilă, fixată cu două bretele din piele neagră, unite între ele printr-o curea transversală, încheiată printr-o cataramă. Pe raniță este fixată mantaua rulată ca un cilindru iar pe capacul acesteia este prins bidonul din metal alb, de model rusesc..

În planul secund, artistul a figurat un detașament de soldați, văzuți din spate, dispuși în linie de pluton, cu subofițerii în flancul drept. Aceștia sunt ușor recognoscibili prin detaliile specifice de uniformă și echipament (epoleți-semilună, curelărie și mănuși albe, sabie de subofițer la șoldul stâng), precum și prin modul în care țin puștile, în mâna dreaptă, de garda trăgaciului. Detașamentul se deplasează în pas hotărât, sub comanda unui ofițer inferior, văzut din spate, cu sabia scoasă, figurat în partea dreaptă a imaginii, care îi comandă și îi îndeamnă să păstreze alinierea.

În perioada analizată efectivul regulamentar al unui batalion de infanterie era de 816 militari (ofițeri, subofițeri și soldați), organizat după modelul infanteriei franceze. Un regiment de infanterie era compus din patru batalioane și includea un colonel (*Miz-alai*), un locotenent-colonel (*Caimacam*) și un maior (*Alai-emini*) și ar fi trebuit să aibă 3265 ostași. În realitate, cu excepția Gărzii imperiale, puține regimente aveau efectivele complete, care de regulă numărau aproximativ 2.800 militari.[29]

Planșa 6. (Inv. 37.706/ЭРВГ3435) – 37 × 27,5 cm – *Cornist și toboșar din Regimentul de infanterie al Gărzii.*

Cei doi muzicanți, reprezentați lângă un zid de cărămidă, sunt în uniforme de mare ținută, asemănătoare ce cele ale infanteriștilor. Singurul detaliu care indică specialitatea lor, este simbolul de muzicant, reprezentând un corn răsucit, brodat pe petlița galbenă din stânga a gulerului, în timp ce pe petlița dreaptă este figurat numărul regimentului, *1*, cu caractere arabe. Se observă foarte clar încălțămintea ostașilor, papucii tradiționali, negri, cu talpă și tocul jos, purtați cu ciorapi albi.

---

[27] J. N. Radcliffe, *op. cit.*, p. 11.

[28] *Ibidem.*, p. 10–11.

[29] Jules Ladimir, *Les Russes et les Turcs. Histoire complete de leurs différends, de leurs guerres et nottament de la Campagne de 1853*, Paris 1853, p. 163.

Instrumentele purtate de cei doi muzicanți, cornul și toba, sunt conform modelelor existente în armatele europene ale vremii. Rolul acestor instrumente era de a transmite comenzile la distanță, prin semnale sonore specifice, de diferite tonalități și ritmuri, ceea ce indică faptul că regulamentele armatei otomane erau asemănătoare cu cele europene. Cornul are un manșon din piele roșie iar brida de susținere este acoperită cu un șnur roșu, răsucit, având la extremități ciucuri groși, din bumbac. Toba este de model francez, cu corpul din alamă și inelele albastre. Este suspendată de o curea lată, din piele albă, purtată în bandulieră.

După desființarea Corpului ienicerilor și, în special în epoca *Tanzimatului*, muzica tradițională a armatei otomane, *Mehter*, a fost înlocuită cu fanfare de tip occidental, echipate cu aceleași tipuri de instrumente.

În planul depărtat se observă doi soldați stând de vorbă. Aceștia sunt echipați cu mantale din stofă gri-maronie, lungi până la jumătatea gambei. Mantalele sunt încheiate la un rând de nasturi, au gulerul drept, epoleți paspoalați cu roșu, ca la tunică iar la spate au două capace de buzunare, dispuse vertical, dreptunghiulare, paspoalate cu roșu, fixate cu câte doi nasturi de uniformă și o martingală, de culoarea fondului mantalei, paspoalată cu roșu. Soldatul din stânga are pe cap un bașlic, confecționat din același materiale ca și mantaua, ale cărui betelii lungi se încrucișează sub bărbie, ca un fular și apoi cad pe spate. Soldații sunt echipați cu cartușieră din piele neagră, care atârnă pe șoldul drept, suspendată de o banderolă neagră purtată în diagonală și o centură din piele neagră, încheiată dinainte cu o pafta metalică rectangulară.

Planșa 7. (Inv. 37.707/ЭРВГ3436) – 37 x 27,8 cm – *Căpitan din Regimentul de cavalerie al Gărzii.*

Ofițerul este redat într-o atitudine marțială, călare pe un cal roib, nărăvaș, ținând o mână în șold. Uniforma sa este asemănătoare cu cea a ofițerilor de infanterie, fiind compusă din fes cu ciucure negru, tunică bleumarin, tip redingotă, cu guler și manșete roșii și epoleți aurii, fără franjuri, de ofițer inferior, pantaloni lungi, bleumarin, cu lampas roșu. La gât are medalionul corespunzător gradului. Diferența față de ofițerul de infanterie constă în existența leduncii și a sabiei de model oriental. Ledunca, purtată pe șoldul drept, este suspendată de o banderolă din piele neagră, în diagonală, ornată cu accesoriile specifice, ecusoane și lănțișoare din alamă. Sabia de ofițer de cavalerie este de model *Kilij*, încovoiată. Garda are două braţe dispuse orizontal, terminate cu lobuli. Mânerul are două plăsele din lemn, fixate cu un nit auriu, bombat, dispus în capul mânerului. Teaca este din oțel, are potcoavă asimetrică la partea inferioară și este prevăzută cu două brățări aurii, cu inele dispuse în zona concavă, după modelul occidental. Este suspendată de centura aurie, captușită cu stofă roșie, prin intermediul unor atârnători de lungimi diferite care se prind de cele două inele ale tecii.

Harnașamentul este de model occidental, confecționat din piele neagră. Șaua este acoperită de o șabracă cu colțurile ascuțite, realizată din stofă bleumarin, mărginită cu un galon subțire și unul lat, din stofă roșie. *Geamantănașul*, are formă cilindrică, este confecționat tot din stofă bluemarin iar capetele circulare sunt ornate cu același model de galon roșu ca și șabraca. El este fixat la arcada dinapoi a șeii prin trei curele din piele neagră.

Reformele militare inițiate de Mahmud al II-lea au produs schimbări și în ceea ce privește echipamentul trupelor. Cavaleria regulată turcă a renunțat cu greu la harnașamentul tradițional și la modul specific de a încăleca, în favoarea șeilor fără arcade proeminente, cu scări lungi, de model european.[30]

Ofițerul de cavalerie este reprezentat pe un câmp de instrucție, în plan depărtat putând fi observată o trupă de ulani, având lăncile ornate cu flamuri, ținute vertical, deplasându-se în coloană de plutoane.

Planșa 8. (Inv. 37.708/ЭРВГ3437) – 36,7 × 27,2 cm – *Căpitani din Regimentul de cavalerie al Gărzii.*

Cei doi ofițeri sunt reprezentați pe un câmp de instrucție. Unul dintre ei, văzut din spate, este călare și pare a da ordine, cu sabia în mână, unui subofițer de cavalerie. Ofițerul este în mare ținută, echipat ca și cel din Planșa 7, însă prin poziția sa lasă la vedere partea din spate a uniformei, cu ledunca din piele neagră, având cartușiera ornată cu o emblemă aurie, ovală, pe care este reprezentată semiluna și o stea cu 8 colțuri. Se poate observa și spatele harnașamentului calului, cu modul de prindere a geamantănașului. În stânga imaginii este reprezentat celălalt căpitan, într-o atitudine degajată, descălecat însă rezemat de cal, privind spre camaradul său

[30] Adolphus Slade, Esq., *Records of travels in Turkey, Greece & c. And of a cruise in the Black Sea with the Capitan Pasha, in the years 1829, 1830 and 1831*, Vol.II, London, 1833, p. 211.

călare. Și acesta este echipat în uniformă de mare ținută, cu medalionul de grad la gât, însă pe deasupra, are o manta scurtă, de lungimea redingotei, confecționată din postav maroniu, încheiată la un rând, fără epoleți sau alte însemne ale rangului. Gulerul este drept, cu căptușeală din postav sau poate din blană, de culoare neagră.

În partea dreaptă a imaginii, în planul secund, se află un *Çavuş* (sergent) de cavalerie, călare, care ascultă ordinele ofițerului. Subofițerul poartă peste uniforma specifică de cavalerie, un *burnuz* (pelerină) confecționat din postav albastru, prevăzut cu glugă. Burnuzul este ornat în față cu însemnele gradului de sergent, două perechi de rozete, din lână roșie, aplicate pe piept.

În zare, la marginea ternului de instrucție, probabil câmpul Cotrocenilor, se profilează clădirile Bucureștiului.

Planșa 9. (Inv. 37.709/ЭРВГ3438) – 36,8 × 27,3 cm – *Ofițer inferior (locotenent) din Regimentul de cavalerie al Gărzii.*

Ofițerul este reprezentat călare pe un cal roib, ușor cabrat, cu sabia scoasă din teacă și ținută la umăr, în mâna dreaptă. Poartă fesul roșu cu ciucure negru, regulamentar și este îmbrăcat cu o uniformă *à la hussard*, cu tunică scurtă, bleumarin, având gulerul și manșetele roșii, ornată cu brandemburguri din găitan argintiu. În conformitate cu rangul militar, ofițerul poartă medalionul auriu la gât, centură port-sabie aurie, de care atârnă teaca sabiei.

Soldatul ulan, aflat în plan secund, deși reprezentat schematic, în tușă de laviu, permite observarea uniformei, care este asemănătoare cu a ofițerului, însă cu brandemburgurile și galoanele din șnur de lână albă. Este înarmat cu lance cu flamură roșie.

Planșa 10. (Inv. 37.710/ЭРВГ3439) – 37 × 27,3 cm – *Subofițer din Regimentul de cavalerie al Gărzii.*

Imaginea înfățișează un carabinier din Regimentul de ulani al Gărzii imperiale, călare, cu calul cabrat într-un nor de praf. Regimentele de cavalerie turcești aveau un efectiv de 934 militari, incluzând statul-major al regimentului și plutonul afară din rânduri și erau compuse din șase escadroane combatante. Deși toți cavaleriștii aveau uniforme asemănătoare, după modelul husarilor, înarmarea trupei era diferită. Soldații din escadroanele 1 și 6 erau echipați cu carabină, pistol și sabie, în timp ce escadroanele de la 2, la 5, erau alcătuite din ostași înarmați cu lance, pistol și săbie. În formație de luptă, soldații lăncieri formau rândul întâi, în timp ce în al doilea rând erau poziționați carabinierii.[31]

Subofițerul poartă uniforma *à la hussard* cu fes roșu, de modelul general, spenţer bleumarin cu guler drept, roșu, cu petlițe galbene pe guler și manșete roșii, în colț, bordate cu galon alb. Piepții tunicii sunt ornați cu brandemburguri din găitan alb, cu nasturi aurii. Spatele tunicii este, de asemenea, decorat, cu două galoane albe, dispuse oblic, pe linia omoplaților. Pantalonii, lungi, sunt din stofă bleumarin, cu lampas lateral roșu. Spre deosebire de infanteriștii, echipați cu papuci, cavaleristul poartă botine de tip european, cu toc și pinteni. Cavaleristul, fiind subofițer, poartă mănuși albe.

Subofițerul este înarmat cu o carabină cu cremene, sistem *Paget*, de fabricație britanică, ținută pe coapsa dreaptă. Aceasta este prinsă printr-o carabinieră metalică de banderola din piele albă, purtată în bandulieră. Carabina era prevăzută cu o baghetă rabatabilă, prevăzută cu articulație fixată la gura țevii, care era utilizată la încărcarea armei. Cavaleristul mai este echipat cu o leduncă, cu banderola din piele albă și cartușieră neagră, ornată cu o stea cu mai multe raze, din alamă, care conținea cartușele pentru carabină și pistol. De leduncă atârnă vergeaua, mai scurtă, de încărcare a pistolului. Pistolul era purtat în coburul drept al șeii, care era acperit de șabracă.

În planul depărtat, se observă un escadron de ulani, în galop, ținând vertical lăncile ornate cu flamuri roșii.

În zare se observă biserica mânăstirii Cotroceni, așa cum arăta în epoca Revoluției de la 1848.

Planșa 11. (Inv. 37.711/ЭРВГ3440) – 37,1 × 27,5 cm – *Trompet și soldat ulan din Regimentul de cavalerie al Gărzii.*

Trompetul are uniformă de husar. Pe petlița, de culoare galbenă, este figurat numărul regimentului. Trompeta este de model occidental, aidoma instrumentelor muzicale utilizate de infanterie și de fanfarele turcești din epoca *Tanzimatului*. Trompeta este prevăzută cu un șnur roșu, ornamentat cu doi ciucuri roșii,

[31] Jules Ladimir, *op. cit.*, p. 163.

care folosea la recuperarea instrumentului în caz că acesta era scăpat din mână, rolul trompetei fiind deosebit de important, de a transmite comenzile ofițerilor, prin anumite semnale sonore.

Artistul a reprezentat și un soldat ulan, văzut din spate, care discută cu trompetul. Poziția ulanului permite vizualizarea spatelui tunicii, în care se observă cele două galoane albe, dispuse oblic. Ulanul ține în mâna dreaptă lancea, care este sprijinită în tocul din piele fixat la scara dreaptă a șeii. Lancea are la partea superioară o flamă roșie, în „coadă de rândunică".

În depărtare se observă un escadron de ulani, în aşteptare, cu lăncile ținute vertical.

Planșa 12. (Inv. 37.712/ЭРВГ3441) – 37,0 × 27,4 cm – *Grade inferioare din Regimentul de cavalerie al Gărzii.*

În imagine sunt înfățișați trei subofițeri, călări, care par că discută, fiind echipați cu *burnuz*, mantaua tradițională de model oriental, confecționată din postav bleumarin, croită larg, deschisă în față și prevăzută cu o glugă conică, trasă peste fes. Burnuzul nu are nasturi și este bordat pe toate laturile, cu un galon roșu. Burnuzul este purtat ca o pelerină, fără a fi îmbrăcate mânecile. Prin poziționarea celor trei militari, văzuți din față, din spate și din lateral, stânga, Szathmári a reușit prezentarea burnuzului din toate unghiurile, lăsând la vedere rozetele roșii cu ciucure, care indică gradul de *Çavuș* (sergent), precum și buzunarele verticale, îngropate, bordate, de asemenea, cu galon roșu.

În planul depărtat se vede un cavalerist lăncier, izolat, probabil executând o misiune de pază.

Planșa 13. (Inv. 37.713/ЭРВГ3442) – 37 × 26,8 cm – *Căpitani și* Faierverker *(subofițer) din artileria călăreață a Gărzii.*

După cum se știe în confruntarea din Dealul Spirii, de la 13 septembrie 1848, a fost implicată și o baterie de artilerie, care însoțea coloana otomană, aflată sub comanda lui Abdul Kerim Nadir pașa (1807–1883), destinată a ocupa cazarma Alexandriei. Conform relatării din *Vestitorul Românesc*, bateria aparținea unei unități de artilerie călăreață din garda imperială și se împărțise în două secții dispuse în capul și la încheierea coloanei de infanterie.[32] Planșa realizată de Szathmári înfățișează militari din cadrul acestei unități de elită, doi ofițeri inferiori, reprezentați din față și din spate spre a se putea observa detaliile de uniformă, care dau ordine unui *Çavuș* (sergent), recognoscibil prin cele două rânduri de rozete care-i ornează pieptii spențerului.

Uniformele ofițerilor sunt asemănătoare cu cele ale infanteriei, însă sunt decorate pe piept cu brandemburguri din găitan negru, cu nasturi alungiți, îmbrăcați în mătase neagră și broderii cu ornamente florale, la guler și manște, precum și pe cusăturile spatelui și poalele tunicii. Epoleții fără franjuri, după modelul infanteriei, însă căptușiți cu stofă neagră, indică statutul de ofițeri inferiori iar medalionul de la gâtul ofițerului văzut frontal, reprezentând un tun încadrat de raze, desemnează un căpitan de artilerie. Restul uniformei ofițerilor artileriști (fesul roșu cu ciucure bleumarin și pantalonii civit cu lampas roșu) este identică cu a ofițerilor de infanterie.

În cadrul procesului de modernizare a uniformelor otomane, inițiat de sultanul Mahmud al II-lea, au existat tentative de a echipa artilerișiștii otomani cu o coifură de tip european. Medicul american James Ellsworth De Kay (1792–1851), care a vizitat Imperiul otoman în 1831–1832, observa că soldații noii armate turce purtau uniforme care erau asemănătoare, în toate privințele, celor europene, cu excepția fesului și a pantalonilor largi, care aminteau de șalvarii de odinioară. De Kay relata că sultanul Mahmud dorise să introducă un ceacou cilindric, cu cozoroc, pentru artileriști, însă această inițiativă s-a lovit de opoziția tradiționaliștilor care invocau imposibiltatea efectuarii rugăciunilor către Alah, prin lovirea frunții de pământ, dacă ostașii ar fi purtat o coifură cu cozoroc. Ca urmare, începând din 1827 fesul a devenit noua și singura coifură a armatei otomane, iar începând din 1829 standardizarea costumului și portul fesului au devenit obligatorii pentru toate categoriile de funcționari otomani.[33]

O particularitate a ofițerilor artileriști o constituie sabia de model special pentru acestă armă. Ea este încovoiată cu garda aurie, avea o singură ramură, rotunjită la partea superioară şi în unghi drept la bază, cu braţ

[32] *Vestitorul Românesc. Gazetă semi-ofițială,* Nr. 69, 24 septembrie 1848, p. 274.

[33] James Ellsworth De Kay, *Sketches of Turkey in 1831 and 1832, by an American,* New York, 1832, p. 226. Veysel Șimșek, *op. cit.*, p. 60.

posterior îndoit spre lamă. Mânerul era din corn de bivol negru, cu striaţii. Partea metalică a mânerului era rotunjită la partea superioară. Teaca era din metal alb, prevăzută cu două brăţări şi două inele aurii. La partea inferioară avea o potcoavă asimetrică. Sabia era atârnată de un centiron auriu, căptușit cu stofă roșie, ca la ofițerii de infanterie. Ofițerii aveau ledunci din piele neagră, cataramă, și accesorii metalice argintii. Capacul cutiei leduncii este decorat cu o ramă metalică având în centru simbolul armei, două țevi de tun încrucișate, surmontate de o bombă cu flacără.

Subofițerul de artilerie are uniforma asemnătoare cu a unui subofițer de infanterie, deosebirea constând în culoarea roșie a gulerului și manșetelor spențerului, precum și a petlițelor metalice care, în cazul artileriştilor reprezintă un tun traforat, lâsând să se vadă postavul roșu al gulerului de dedesubt. Aşa cum am precizat anterior, subofițerul poartă pe pieptul spențerului însemnul de grad: două rânduri de rozete din lână roșie, împodobite cu ciucuri de aceeași culoare. La șold poartă sabie de artilerie suspendată de un centiron din piele albă, încheiat dinainte printr-o pafta ovală din alamă. Este echipat cu accesoriile specifice subofițerilor, epoleți din postav de culoarea fondului, paspoalați cu roșu, având extremitățile în formă de semilună, banderola albă la leduncă și mănuși albe.

Cei trei artilerişti au un fundal reprezentat prin clădiri, posibil zidurile unei mânăstriri, terenul respectiv putând fi cel al Curții Arse sau platoul Cotrocenilor, unde de regulă se organizau exercițiile militare.

Planşa 14. (Inv. 37.714/ЭРВГ3443) – 36,2 × 26,9 cm – Faierverkeri *(subofițeri) și gradat din artileria călăreață a Gărzii.*

Artileriștii sunt reprezentați într-un moment de repaus, discutând, fiind poziționați astfel încât să se poată obsrva uniformele și accesoriile acestora, din profil, din față și din spate. Uniformele lor sunt asemănătoare, și constau din fesul roșu cu ciucure bleumarin, fixat într-o rozetă de alamă, spențer bleumarin, fără nasturi, cu guler și manșete roșii, având petlițe din alamă cu însemnul artileriei și pantaloni lungi, bleumarin, cu lampas roșu. Diferența între aceste ținute constă în însemnele corespunzătoare gradului. Cei doi *Faierverkeri*, au epoleți din postav bleumarin, cu extremități în formă de semilună, în timp ce gradatul din centrul imaginii, care este un *Onbași* (caporal), cu doar un rând de rozete din postav pe pieptul spențerului, are pe umeri doar șnururi din găitan roșu în loc de epoleți. *Faierverker*-ul din stânga, văzut din profil, are gradul de *Çavuș* (sergent), cu două rânduri de rozete cu ciucuri, pe piept.

Atât subofițerii, cât și gradatul, au curelărie din piele albă (banderola de leduncă și centironul port-sabie), mănuși albe și sabie de subofițer de artilerie călăreață, asemănătoare cu cea a ofițerilor. De remarcat faptul că de cartușiera leduncii subofițerului din partea stângă a imaginii atârnă, suspendată de un șnur, vergeaua de încărcare a pistolului.

Planșa 15. (Inv. 37.715/ЭРВГ3444) – 28,5 × 38,2 cm – *Tun și harnașament a artileriei pedestre de gardă a armatei turce.*

În conformitate cu prescripțiile regulamentare în vigoare, regimentele de artilerie otomane erau compuse din 1765 de militari, repartizați în 11 baterii, dintre care 3 călărețe și 8 pedestre, însumând 64 de tunuri de câmp, plus 4 obuziere de munte.[34] Artileria era instruită de ofițeri și subofițeri prusieni[35] și mulți observatori occidentali o considerau cea mai performantă armă a oștirii otomane. Câțiva ani mai târziu, în timpul Războiului Crimeii din 1853–1856, contemporanii remarcau în unanimitate că artileria turcă a progresat enorm, evidențiindu-se prin trageri rapide și precise. În vara anului 1852, la Odessa, țarul Nicolae I (1796/1825–1855) îi recomanda amiralului Ferdinand von Wrangel (1796–1970), care urma să facă o călătorie în Turcia, ca atunci când va ajunge la Constantinopol să studieze de aproape artileria turcă deoarece *era printre cele mai bune din Europa*, și aceasta se datora instructorilor prusieni.[36] În acea perioadă, fabrica *Tophane* producea aproximativ 300 de tunuri anual.

Planșa înfățișează un tun de câmp de 6 livre, în poziție de marș, cu caii de tracțiune, antetrenul, având servanții și conductorii așezați la posturile lor. Tunul este tractat de trei perechi de cai roibi, rotași, mijlocași și înaintași, la fiecare pereche fiind câte un conductor încălecat pe calul din stânga, conform regulamentului.

[34] Jules Ladimir, *op. cit.*, p. 163.

[35] Charles Mc Farlane, *Kismet; or the Doom of Turkey*, Thomas Bosworth, London, 1853, p. 44.

[36] *The Beacon. A journal of politics and Literature. 1853-4*, Published by J. P. Crantz, London, p. 68.

Aceștia țin în mâna stângă dârlogii calului, iar în dreapta un bici, cu care mână calul lăturaș. Tunul este comandat de un *Faierverker* călare, recognoscibil după epoleții mari, din stofă, cu extremitățile în formă de semilună. Toți caii de șa au harnașament de călărie cu șabracă din stofă albastră, bordată cu roșu și geamantănaș la spate. Tunul și antetrenul sunt încadrate de 10 servanți pedeștri, dispuși în mod egal, câte 5, pe fiecare latură a tunului. Servanții se deplasau pe jos atunci când tunul era în marș. Ritmul de deplasare, la pas sau în pas alergător era determinat de viteza cu care înainta tunul.

Artileriștii călări sunt înarmați cu săbii lungi, încovoiate, fixate la centură, în timp ce artileriștii pedeștri au săbii scurte și drepte, cu gardă *à la hussard*.

În fundalul imaginii se observă zidurile și poarta de intrare a mânăstirii Cotroceni, în apropierea căreia se afla terenul pe care se instalau taberele ostășești și se desfășurau paradele militare.

Planșa 16. (Inv. 37.716/ЭРВГ3445) – 28,5 × 37,6 cm – *Tun și harnașament al artileriei pedestre de gardă a armatei turce.*

Szathmári reprezintă tunul din planșa precedentă văzut din față, încă fixat la antetren, pregătit să fie pus în baterie. Servanții, echipați de campanie, cu ranițele în spinare, și-au ocupat pozițiile: cei cu bătătorul și încărcătorul, în dreptul gurii țevii, ochitorul și cel care aprinde fitilul, lângă culata tunului și cei șase servanți, care deservesc chesonul și aduc muniția la tun, aliniați de o parte și de alta a acestuia. Comandantul de tun, un *Faierverker,* care a descălecat, recognoscibil prin faptul că nu are raniță dar este înarmat cu sabie lungă de cavalerie, se află tot în dreptul culatei tunului.

Punerea în baterie a tunului se făcea în câteva minute. După ce trenul de artilerie, compus din tun și antetren, era tras cu caii pe poziția de tregere, tunul era detașat de la antetren și acesta era apoi tras de cai la aproximativ 50 metri depărtare, spre a nu incomoda funcționarea tunului și a nu afecta piesa de artilerie dacă chesonul sărea în aer ca urmare a lovirii directe de către un proiectil inamic sau o manevrare accidentală. Muniția, pregătită pentru tragere, era adusă în pas alergător de la cheson la tun, de servanți în niște traiste speciale, purtate în bandulieră. Restul servanților urmau a ajuta la manevrarea tunului, deplasarea lui pe distanțe escurte, prin împingere sau tragere, prinderea sau desprinderea de la antetren și pentru a completa pierderile artileriștilor căzuți în luptă.

După cum se știe, în confruntarea din Dealul Spirii turcii au avut două sau trei tunuri cu care au deschis foc de mitralii asupra cazărmii *Alexandria* și ulterior, când au apărut pompierii căpitanului Zăgănescu, asupra acestora. În vâltoarea luptei, pe ulița din fața cazărmii pompierii au reușit să captureze cele două tunuri otomane care tocmai fuseseră încărcate de servanții lor, aceștia fiind uciși sau puși pe fugă. Pompierii neavând pregătire artileristică, nu știau să mânuiască tunurile și probabil că nu au avut la îndemână nici fitilul și feștila de dare a focului, așa că pentru a iniția tragerea au folosit iască, aprinsă în *tigaia*[*] unei puști cu cremene. Iasca, odată aprinsă, a fost împărțită în două și introdusă în *lumina*[**] fiecărui tun, declanșându-se astfel tragerea.[37] Tunurile au tras în plin în formația compactă otomană, producându-le mari pierderi, probabil cele mai numeroase suferite de armata otomană în acea luptă. Neștiind cum să mânuiască tunurile, pompierii le-au scos din perimetrul luptei, târându-le spre Pușcăria veche, din Curtea Arsă, unde le-au abandonat fiind șarjați de cavaleria otomană.

În planul secund al imaginii, în partea dreaptă se observă o unitate de infanterie, dispusă în linie, cu ofițerul în flancul drept. Infanteriștii sunt în ținuta de iarnă, cu mantale și pantaloni din postav bleumari, În spatele lor se observă poarta de intrare în mânăstirea Cotroceni, a cărei biserică se profilează în depărtare.

---

[*] Componentă a mecanismului de dare a focului la armele cu cremene. Piesă concavă în care se pune o cantitate redusă de praf de pușcă. Aceasta era aprinsă prin intermediul scânteilor produse de lovirea unei bucăți de cremene, fixate la cocoșul armei, de capacul convex, denumit *amnar*, confecționat din oțel călit. Flacăra astfel produsă era transmisă, printr-un orificiu, numit *lumină*, la încărcătura principală de pulbere, aflată în țeava puștii, producând aprinderea acesteia și aruncarea proiectilului în afară.

[**] Orificiul prin care se aprinde încărcătura de azvârlire a proiectilului la armele (puști sau tunuri) cu încărcare pe la gura țevii.

37 Pavel Zăgănescu, *Amintire de faptele glorioase săvârșite de pompieri în ziua de 13 septembrie 1848*, București, 1895 (manuscris). Muzeul Militar Național, inv. 134/15149, fila 4; Horia Vladimir Șerbănescu, *Amintirile căpitanului Pavel Zăgănescu,* Buletinul Muzeului Militar Național *Regele Ferdinand I.* Serie nouă, Nr. 18, București, 2020, p. 88; Horia Vladimir Șerbănescu, *Lupta din Dealul Spirii...*, p. 35.

Planșa 17. (Inv. 37.717/ЭРВГ3446) – 28 x 38,2 cm – *Cheson de muniție al artileriei pedestre de gardă a armatei turce.*

Planșa înfățișează un cheson de artilerie cu antetren, dispus în spatele tunului pe care-l deservește, acesta putând fi zărit în planul îndepărtat. Trenul, compus din chesonul propriu-zis și antetren, este văzut din lateral, ca și prima pereche de cai rotași, în timp ce celelalte două perechi de cai se văd din spate, fiind precedați de calul comandantului de tren. Întregul atelaj este în repaus, cu călăreții descălecați, ținând caii de dârlogi, în așteptarea comenzilor ulterioare. Acuarela, rămasă în mare parte în stadiul de laviu, înfățișează trenul de artilerie pe un teren viran, în centrul căreia se observă un copac bătrân înfrunzit, probabil un stejar. În plan depărat se văd garduri de nuiele, iar în depărate se profilează clădirile orașului. Probabil că este vorba despre același câmp al Cotrocenilor pe care se desfășurau exercițiile militare și trecerile în revistă.

Capacele de la cutiile chesoanelor sunt acuperite cu huse de mușama neagră, pentru a proteja muniția din interior de intemperii.

Planșa 18. (Inv. 37.718/ЭРВГ3447) – 28,6 × 38 cm – *Transport de apă al armatei turce.*

Imaginea înfățișează o transportul apei în uriașe burdufuri din piele. Animalele pe care sunt fixate samarele par a fi catâri și nu cai, deși prin tradiție, musulmanii desconsiderau catârii considerându-i animale impure, alături de porci și de câini.[38] Coloana de catâri, condusă de un soldat de artilerie, urcă încet dinspre Dâmbovița, pe dealul Mitropiliei, transportând probabil apă potabilă pentru trupele otomane. În zare se observă construcțiile care dominau Bucureștiul acelor vremuri, turnul de lemn al Agiei și mânăstirea Mihai Vodă. Spre deosebire de armatele europene, trupele otomane erau dotate corespunzător pentru a asigura aprovizionarea cu apă a oamenilor și animalelor, dat fiind că acestea acționau frecvent în zone secetoase sau deșertice, unde sursele de apă erau limitate. Bucureștiul se confrunta cu problema apei potabile, care era scoasă din Dâmbovița și apoi filtrată cu piatră vânătă, fiind distribuită de sacagii, contra cost. Trupele otomane aveau propriile mijloace de transport a apei și desigur au apelat la acestea pentru aprovizionarea trupelor cantonate în București.

Planșa 19. (Inv. 37.719/ЭРВГ3448) – 26,6 × 36,7 cm – *Tun al armatei turce.*

Planșele care prezintă tipurile de echipament utilizate de artileria otomană, au rămas doar în stadiul de schiță în creion, ceea ce denotă lipsa de interes al lui Carol Pop de Szathmári pentru astfel de reprezentări tehniciste, el fiind în mod evident mai atras de subiectele cu personaje și peisaje citadine sau în natură. Desenul, care reprezintă un tun de 6 livre văzut din lateral, este precis, artistul apelând la unelte de desen tehnic (compas, linie) pentru a reda cât mai fidel detaliile acestuia. La partea inferioară a desenului este figurată o scală gradată, în unități de măsură rusești: linii (2,54 cm) și picioare (30,48 cm). Nu se știe dacă desenul urma să rămână la stadiul schematic, de desen tehnic sau ar fi trebuit să fie colorat, aidoma celorlalte planșe ale albumului.

Planșa 20. (Inv. 37.720/ЭРВГ3449) – 26,3 × 36,5 cm – *Antetren al tunului turcesc.*

Antetrenul trenului, pe care este fixat chesonul, este reprezentat în aceeași manieră ca tunul, fiind văzut din lateral, cu evidențierea detaliilor constructive.

Planșa 21. (Inv. 37.721/ЭРВГ3450) – 26,4 × 36,5 cm – *Cheson de muniție pentru tunul turcesc.*

Chesonul de muniție este reprezentat cu antetrenul său și este desenat în creion, ca și cele două planșe precedente.

Planșa 22. (Inv. 37.722/ЭРВГ3451) –36,7 × 26,6 cm – *Însemne de grad ale cavaleriei de gardă turcești*.

Gradele militare în armata otomană erau asimilate titlurilor nobiliare sau funcțiilor administrative, după cum urmează: generaluii aveau rangul de pașă, ofițerii superiori, rang de bei, ofițerii inferiori, rang de agă, Prin tradiție, însemnele de grad ale armatei otomane constau în simboluri faleristice care aveau și

[38] William G. Clarence-Smith, *Horses, mules and other animals as a factor in Ottoman military performance, 1683–1918,* p. 9.

semnificația de ordine, cu diferite forme, fiind confecționate din materiale diverse (pietre prețioase, aur, argint etc.). Ele se purtau în comandorie, prinse la gât printr-o panglică de mătase în culorile specifice otomane, roșie cu marginile verzi.

Însemnele de grad sunt reprezentate în peniță, cu evidențierea detaliilor color în laviu de acuarelă. Ele sunt dispuse ierarhic, descrescător, de la gradele mari de ofițeri la cele mici. Însemnele sunt numerotate cu cifre arabe și la partea inferioară a planșei, fiecare număr este însoțit de denumirea gradului, în terminologia rusească, astfel:

1. *Generalul maior* – însemn din metal argintiu, ornat cu pietre prețioase, reprezentând o cunună de frunze de laur la baza căreia se încolăcesc panglici ornamentale care încadrează o stea cu 8 colțuri, având la partea superioară arme și trofee. Însemnul este suspendat printr-un inel alungit, argintiu, cu pietre prețioase, de o panglică lată de mătase roșie, cu marginile verzi;
2. *Colonel (Polcovnic* în terminologia rusească*)* – ca și la general, însemn din metal argintiu, ornat cu pietre prețioase, reprezentând o cunună circulară de frunze de laur și de stejar, îmbinate la bază printr-o fundă. Cununa încadrează o stea cu 8 colțuri și 16 raze alungite. Însemnul este suspendat prin intermediul unui inel alungit, argintiu, ornat cu pietre prețioase, de o panglică lată de mătase roșie, cu marginile verzi;
3. *Locotenent-colonel (Podpolcovnic)* – însemnul este din metal argintiu, ornat cu pietre prețioase, reprezentând o cunună semicirculară de frunze de laur, îmbinate la bază, care încadrează un scut în formă de inimă, din metal galben, având deasupra o stea cu 8 colțuri și 13 raze alungite. Însemnul este suspendat printr-un inel alungit, argintiu, cu pietre prețioase, de o panglică lată de mătase roșie cu marginile verzi;
4. *Maior* - însemnul este confecționat din metal argintiu, ornat cu pietre prețioase și constă dintr-o stea cu 8 colțuri, aplicată pe un disc rotund auriu, mărginit de o bordură din pietre prețioase, din care pornesc 24 raze mari, bătute cu pietre prețioase, dispuse oval. Ca și la celelate grade, însemnul este suspendat prin intermediul unui inel alungit, argintiu, ornat cu pietre prețioase, de o panglică lată de mătase roșie cu marginile verzi;
5. *Ofițer-superior secund (Mladșago Ștab-Ofițer)* – însemnul este ca al maiorului, ca formă, materiale și dimensiuni, cu deosebirea că cele 24 raze mari sunt din metal galben, fără pietre prețioase. Însemnul este suspendat printr-un inel mic de o panglică îngustă de mătase roșie cu marginile verzi;
6. *Căpitan superior (Starșago Kapitana)* – însemnul este asemănător cu cel precedent, dar este mai redus ca dimensiuni și doar steaua cu 8 colțuri, din centru, mai este ornată cu pietre prețioase, restul însemnului fiind auriu, fără alte ornamente. Însemnul este suspendat printr-un inel mic de o panglică îngustă de mătase roșie cu marginile verzi;
7. *Căpitan secund (Mladșago Kapitana)* – însemnul este asemănător cu cel de *Căpitan superior*, însă razele mari care încadrează ornamentul central sunt la jumătate ca număr, 12 în loc de 24, fiind dispuse doar la partea inferioară a însemnului;
8. *Locotenent (Porucic)* – însemnul este asemănător cu cel de *Căpitan superior*, însă este confecționat doar din metal galben, fără pietre prețioase;
9. *Sublocotenent (Praporcic)* - însemnul este asemănător cu cel de *Căpitan secund*, însă este confecționat doar din metal galben, fără pietre prețioase.

Planșa 23. (Inv. 37.723/ЭРВГ3452) –37,2 × 26,8 cm – *Însemne de grad ale infanteriei de gardă turcești*.

Gradele ofițerilor de infanterie prezentate în această planșă sunt redate în aceeași manieră ca și în planșa precedentă, însă fără a mai evidenția panglica care fixa însemnul la gulerul tunicii. Denumirile gradelor, tot în limba rusă, sunt trecute sub fiecare însemn în parte, însă nu se mai respectă întru-totul ierarhia descrescătoare a gradelor. Însemnele sunt oarecum asemănătoare cu cele ale ofițerilor de cavalerie, fiind ornate cu pietre prețioase în cazul ofițerilor superiori și simple la ofițerii inferiori și subofițeri.

1. Colonel (Polcovnic) – însemn din metal argintiu, ornat cu pietre prețioase, reprezentând o cunună circulară de frunze de stejar, îmbinate la bază printr-o fundă. Cununa încadrează o stea cu 8 colțuri și 16 raze alungite. Însemnul este suspendat prin intermediul unei funde elaborate, din metal argintiu, ornată cu pietre prețioase, de un inel alungit, argintiu, ornat cu pietre prețioase;

2. Locotenent-colonel (Podpolcovnic) – însemnul este asemănător cu cel de colonel, însă cununa de frunze de stejar este mai subțire la partea superioară;

3. Maior – însemnul este confecționat din metal argintiu, ornat cu pietre prețioase și constă dintr-o stea cu 8 colțuri, mărginită de o bordură din pietre prețioase, din care pornesc 24 raze mari, bătute cu pietre prețioase, dispuse radial;

4. Ofițer-superior secund (Mladșago Ștab-Ofițer) – însemnul este ca al maiorului, ca formă, materiale și dimensiuni, cu deosebirea că cele 24 raze mari sunt aurii, fără pietre prețioase;

5. Locotenent (Porucic) – însemnul este asemănător cu cel precedent, dar este mai redus ca dimensiuni și este confecționat doar din metal auriu, având o formă ovală;

6. Stegar (Zanamenoseț) – însemnul este asemănător cu cel de ofițer-superior secund, însă fără pietre prețioase, confecționat doar din metal auriu;

7. Căpitan – însemnul este asemănător cu cel de locotenent, confecționat din metal auriu, dar de dimensiuni ceva mai mari;

8. Plutonier (Feldvebel) – însemnul este asemănător cu cel de căpitan, din metal auriu, însă rama stelei centrale și o parte a razelor mari sunt argintii;

9. Adjutant de regiment – însemnul este format din două ghirlande de laur aurii, opuse, având în centru o stea cu 8 colțuri, ornată cu pietre prețioase, încadrată într-o ramă din care pornesc radial 16 raze din metal auriu. Însemnul este suspendat prin intermediul unui inel alungit, confecționat din metal galben;

10. Subofițer (Unter-ofițera) – însemnul este asemănător cu cel de Plutonier, însă e confecționat în întregime din metal argintiu;

11. Furier de companie (Rotnogo pisaria) – însemnul constă dintr-un penar din alamă, în care se aflǎ pana sau tocul și, în lateral, o călimară cu cerneală. Nu este clar dacă obiectul reprezentat de Szathmári este un însemn de specialitate (Furier) sau este un accesoriu real de scris, care se poartă la vedere, indicând și specialitatea militarului respectiv.

Planșa 24. (Inv. 37.724/ЭРВГ3453) –37,0 × 27,0 cm – *Însemne de grad ale armatei și artileriei turcești*.

Gradele și însemnele prezentate în această planșă sunt redate în aceeași manieră ca în planșa precedentă, denumirile gradelor, tot în limba rusă, fiind trecute sub fiecare însemn în parte. Unele însemne, de general maior și de colonel, sunt reluate din planșele precedente însă sunt figurate și însemne noi, pentru trupele de artilerie sau muzicanți.

1. Generalul maior – însemnul este similar cu cel reprezentat pentru gradul respectiv din Planșa 21, însă fără panglica de mătase care fixa ordinul la gulerul tunicii;

2. Colonel de artilerie (Polcovnica Artilerii) – ca și însemnul de colonel de infanterie de pe Planșa 23, însă steaua cu 8 colțuri din centru are raze doar la partea superioară, dedesubt fiind reprezentat un tun văzut din lateral, din metal argintiu ornat cu pietre prețioase, ca și restul însemnului;

3. Colonel (Polcovnic) – însemnul este similar cu cel de colonel reprezentat pe planșa precedentă;

4. Maior de artilerie (Maiora Artilerii) – însemnul este asemănător cu cel de ofițer-superior secund din Planșa 23, însă în centru, în locul stelei cu 8 colțuri este figurat un tun argintiu, ornat cu pietre prețioase, văzut din lateral;

5. Căpitan de artilerie (Kapitana Artilerii) – însemnul este ca al maiorului de artilerie, însă este din metal auriu;

6. Maior (Maiora) – însemnul acesta, precum și cele prezentate în continuare aparțin unei arme sau specialități neidentificate, posibil stat-major, dat fiind că au aproximativ acelaşi aspect. Însemnul de maior constă dintr-o cunună de frunze de stejar, din metal auriu, îmbinate la partea superioară sau inferioară printr-o fundă având în locul nodului o piatră prețioasă. Cununa încadrează simbolul turcesc clasic, semiluna și steaua cu 8 colțuri, confecționate din metal alb, ornate cu pietre prețioase;

7. Ofițer-superior secund (Mladșago Ștab-Ofițer) – însemnul este ca cel precedent, complet auriu, având doar steaua cu 8 colțuri ornată cu pietre pretioase;

8. Adjutant general (Generalskogo Adiutanta)–- însemnul este asemănător cu cel de *Ofițer-superior secund* însă doar centrul stelei cu 8 colțuri mai este ornat cu o piatră prețioasă*;*

9. Căpitan (Kapitana) – însemnul constă dintr-o semilună și o stea cu 8 colțuri, confecționate din metal galben;

10. Locotenent (Porucik) – are ca însemn doar o stea cu 8 colțuri, aurie;

11. Subofițer (Unter-ofițera) – însemn asemănător cu al locotenentului, dar din metal argintiu;

12. Tambur-major – însemnul, din metal argintiu, constă dintr-o panoplie de diverse instrumente muzicale de suflat, având în centru o tobă și dedesubt un tun văzut din lateral;

13. *Toboșar de regiment* – era identificat printr-un însemn argintiu, reprezentând o tobă de infanterie, dispusă ușor înclinat, încadrată de o cunună de raze dispuse radial, sub o formă ovală;

14. *Flautist* – însemn identic cu precedentul, însă în centru sunt figurate două piculine încrucișate;

15. *Trompet/gornist* – însemn asemănător având în centru o goarnă dispusă vertical, cu gura în jos.

Planșa 25. (Inv. 37.725/ЭРВГ3454) –37,3 × 27,2 cm – *Armament al armatei turcești.*

Ultima planșă este dedicată armamentului alb și de foc, cu accesoriilor aferente, aflat în dotarea armatei otomane, de la acea vreme.

La partea superioară a planșei este reprezentată o *Cutie pentru documente*, care era purtată pe piept, suspendată de un lănțișor trecut pe după gât, așa cum se arată în planșele 3 și 4, de către subofițerii care transmiteau ordinele comandanților. Cutia este rectangulară, confecționată din metal argintiu, cu marginile bordate cu ornamente florale aurii și având în centru simbolul turcesc, semiluna cu stea, încadrate de o cunună deschisă de frunze aurii. Cutia se transporta prinsă pe după gât printr-un lănțișor auriu, având la extremitate un medalion în formă de inimă.

Tot la partea superioară a planșei erau figurate două ledunci pentru trupele călări. *Ledunca de cavalerie de linie* avea forma rectangulară, era confecționată din alamă cu capacul negru, pe care era aplicat un chenar auriu, având în centru semiluna cu stea, amplasate într-un medalion oval. Pe lateral erau prevăzute urechi din alamă de care se prindeau carabinierele banderolei. *Ledunca de artilerie călăreață a Gărzii imperiale* avea forma asemănătoare, însă în centru era fixat simbolul armei, de culoare aurie: două țevi de tun încrucișate, surmontate de o grenadă cu flacără. În centrul planșei era figurată și o *Leduncă de cavalerie a Gărzii imperiale*, care era asemănătoare cu cea a cavaleriei de linie, descrisă mai sus, având în centru un ornament auriu reprezentând 12 raze ieșind dintr-un disc. Tot în mijlocul planșei era desenată și o *Cartușieră de infanterie a Gărzii imperiale*, care era confecționată din piele neagră, avâmd montat în centrul capacului, acoladat la partea inferioară, un ornament reprezentând un disc auriu din care pornesc radial raze sub forma unei stele cu 6 colțuri.

Armamentul de foc figurat pe această planșă constă în *Pușcă cu cremene, de infanterie,* probabil de fabricație prusiană (pușca *Potsdam*, model 1809, calibrul 18 mm), dat fiind că Prusia era un furnizor important al Imperiului otoman în materie de armament de foc, pentru infanterie și artilerie, având baioneta fixată la țeavă. Aceasta este reprezentată pe lateralele planșei, în două vederi, din lateral și de sus. În centrul desenului este figurată și *Carabina de cavalerie,* sistem *Paget*, model 1808, calibrul 16,5 mm, de fabricație britanică, utilizată și de regimentele engleze de cavalerie ușoară în timpul bătăliei de la Waterloo, din 1815.

Armamentul alb, reprezentat central, în partea inferioară a planșei, cuprinde 5 modele de săbii, pentru: *Subofițer de cavalerie*, cu centiromnul de purtare, din piele albă, *Subofițer de infanterie, Subofițer de artilerie, Căpitan de infanterie* și *Căpitan de cavalerie*, aceasta din urmă având și centironul auriu cu o dungă mediană roșie, de care se atârna sabia.

La partea inferioară a desenului, artistul a figurat scara, în *picioare vieneze* (*Wiener Schuh.*) la care sunt reprezentate armele albe și de foc.

Acuarelele realizate de Carol Pop de Szathmári au o importanță aparte prin faptul că ele înfățișează armata otomană, adversara oștirii române în timpul dramaticelor evenimente de la București, din 13 septembrie 1848. Aceste imagini aduc o nouă perspectivă asupra luptei din Dealul Spirii, din care reiese că infanteriștii și pompierii români s-au confruntat cu trupe turcești de elită, aparținând Gărzii imperiale a sultanului.

Planșele reprezintă surse documentare importante pentru cei care studiază istoria Bucureștilor, deoarece în planul secund al multor acuarele sunt reprezentate imagini inedite ale capitalei Țării Românești de la acea dată: cazarma din Dealul Spirii, palatul domnesc, *Curtea Arsă,* câmpia Cotrocenilor, mânăstirea Cotroceni etc.

Acuarelele lui Carol Pop de Szathmári, necunoscute până de curând istoricilor de artă, au o valoare cu atât mai mare cu cât reflectă activitatea artistică de început a artistului, atracția acestuia pentru latura documentară a artei, preocuparea pentru redarea tipurilor umane, a costumelor și ambianței locale, interes care va fi amplificat în anii următori atât prin lucrări de artă plastică cât și prin noua tehnică fotografică, aflată în plină evoluție la acea dată. Carol Pop de Szathmári se va afirma, după numai câțiva ani, în timpul Războiului Crimeii (1853–1856) ca primul fotorepoter de război, fructificând interesul pentru subiecte cu valoare documentară și istorică, prin utilizarea noii tehnici de redare a imaginilor, fotografia.

Planșa 1. Carol Pop de Szathmári, *Căpitan din Regimentul de infanterie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

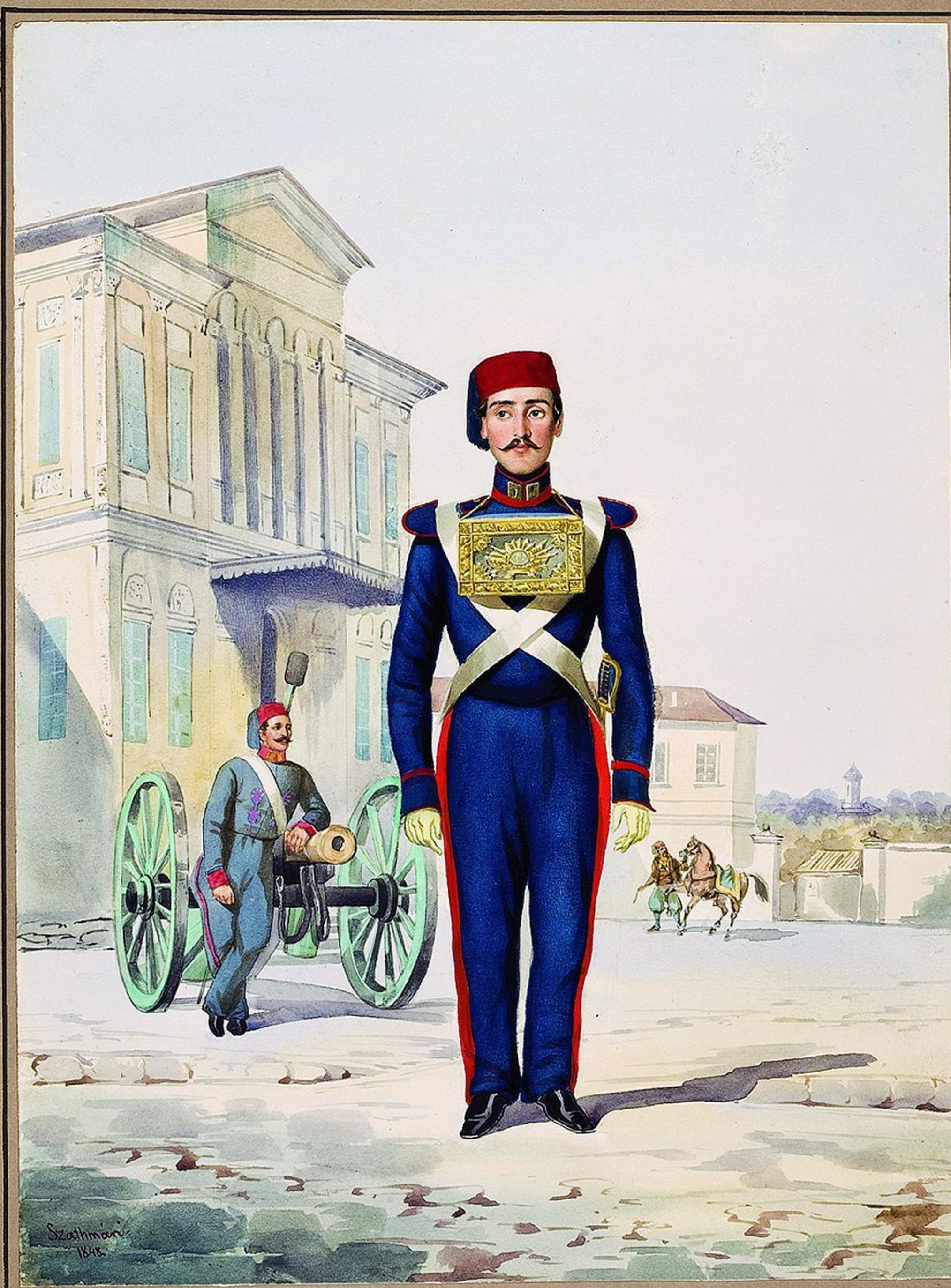

Planșa 2. Carol Pop de Szathmári, Oberofițeri *(ofițeri inferiori) din Regimentul de infanterie al Gărzii*, *Muzeul Ermitage,* Sankt-Petersburg

37703 УНТЕРЪ-ОФИЦЕРЪ ГВАРДЕЙСКАГО ПѢХОТНАГО ПОЛКА. 36,9 x 27,6

Planșa 3. Carol Pop de Szathmári, Unterofițer *(Subofițer) din Regimentul nr. 1 de infanterie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 4. Carol Pop de Szathmári, Unterofițer *(Subofițer) însărcinat cu transmiterea rapoartelor de zi*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 5. Carol Pop de Szathmári, *Soldat din Regimentul 1 de infanterie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, din Sankt-Petersburg.

Planşa 6. Carol Pop de Szathmári, *Cornist și toboșar din Regimentul de infanterie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 7. Carol Pop de Szathmári, *Căpitan din Regimentul de cavalerie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 8. Carol Pop de Szathmári, *Căpitani din Regimentul de cavalerie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 9. Carol Pop de Szathmári, *Ofițer inferior (locotenent) din Regimentul de cavalerie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 10. Carol Pop de Szathmári, *Subofițer din Regimentul de cavalerie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 11. Carol Pop de Szathmári, *Trompet și soldat ulan din Regimentul de cavalerie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 12. Carol Pop de Szathmári, *Grade inferioare din Regimentul de cavalerie al Gărzii*, Muzeul *Ermitage* Sankt-Petersburg.

Planșa 13. Carol Pop de Szathmári, *Căpitani și* Faierverker *(subofițer) din artileria călăreață a Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

37714 ФЕЙЕРВЕРКЕРЪ И РЯДОВЫЕ ГВАРДЕЙСКОЙ КОННОЙ АРТИЛЛЕРІИ. 36,2 × 26,9

Planșa 14. Carol Pop de Szathmári, Faierverkeri *(subofițeri) și gradat din artileria călăreață a Gărzii*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 15. Carol Pop de Szathmári, *Tun și harnașament ale artileriei pedestre de gardă a armatei turce*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

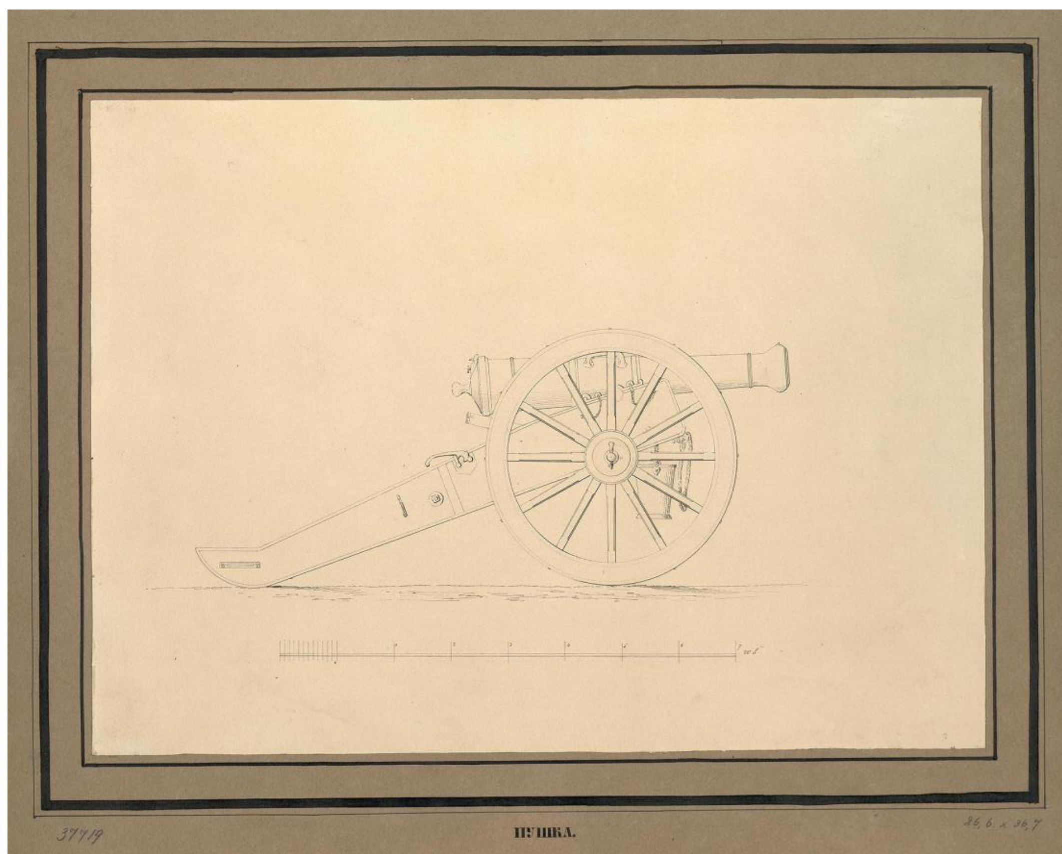
Planșa 16. Carol Pop de Szathmári, *Tun și harnașament ale artileriei pedestre de gardă a armatei turce*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

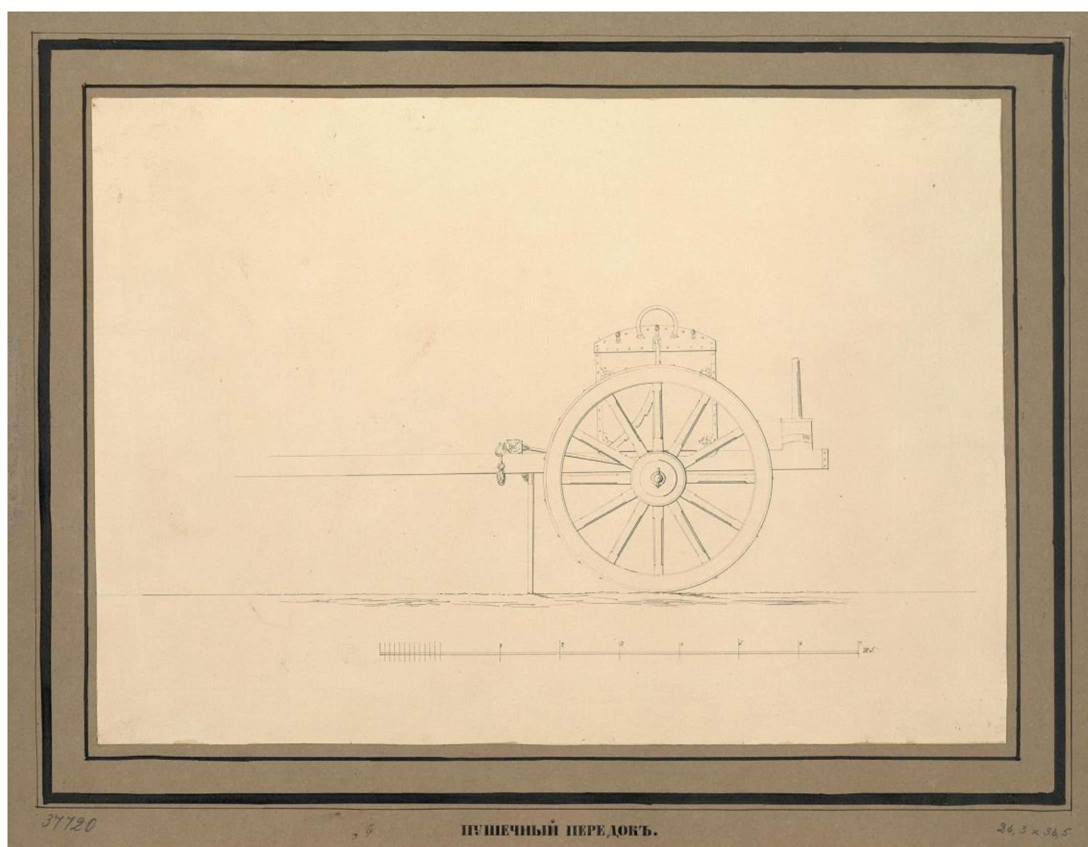
Planșa 17. Carol Pop de Szathmári, *Cheson de muniție al artileriei pedestre de gardă a armatei turce*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

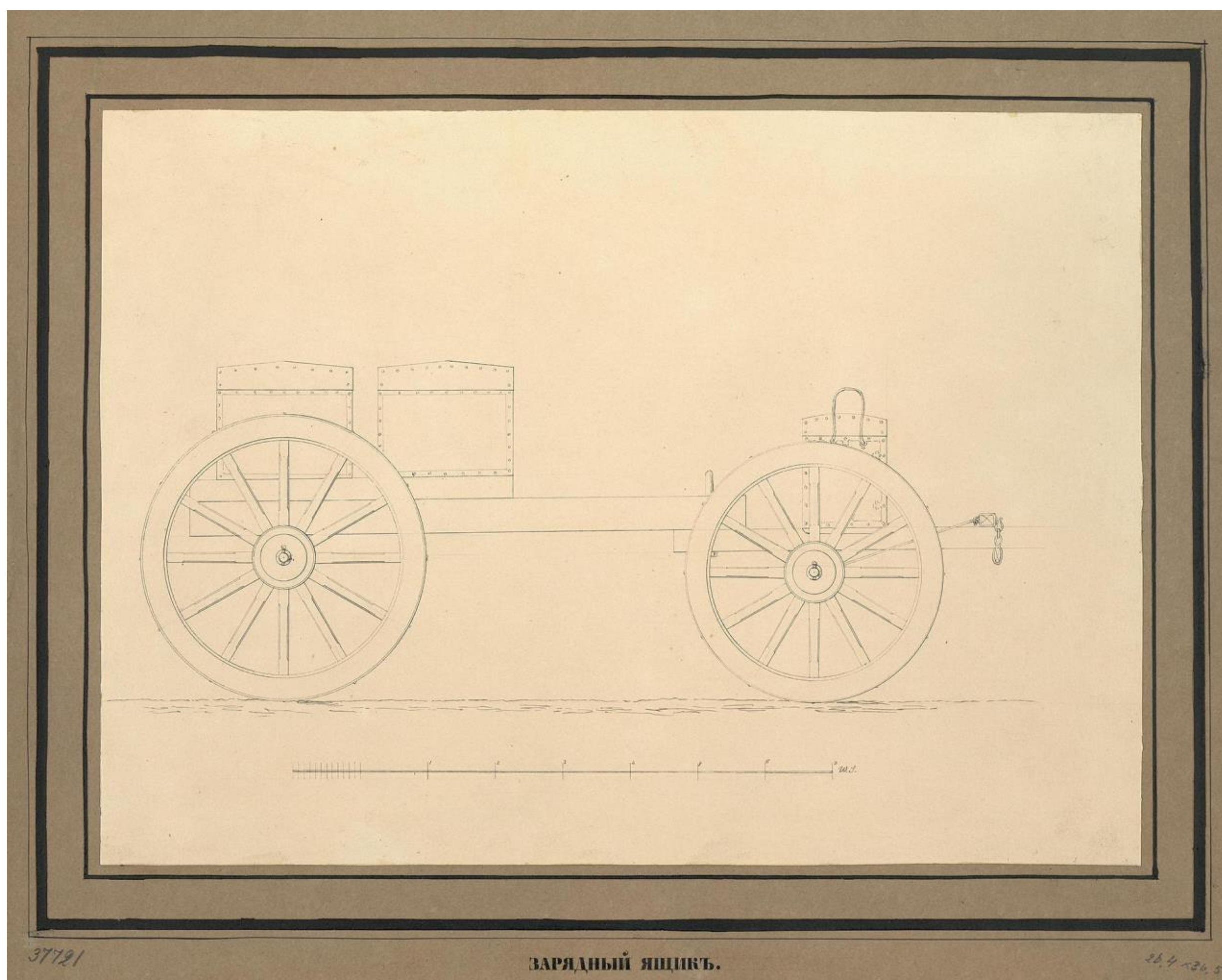
Planșa 18. Carol Pop de Szathmári, *Transport de apă al armatei turce*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

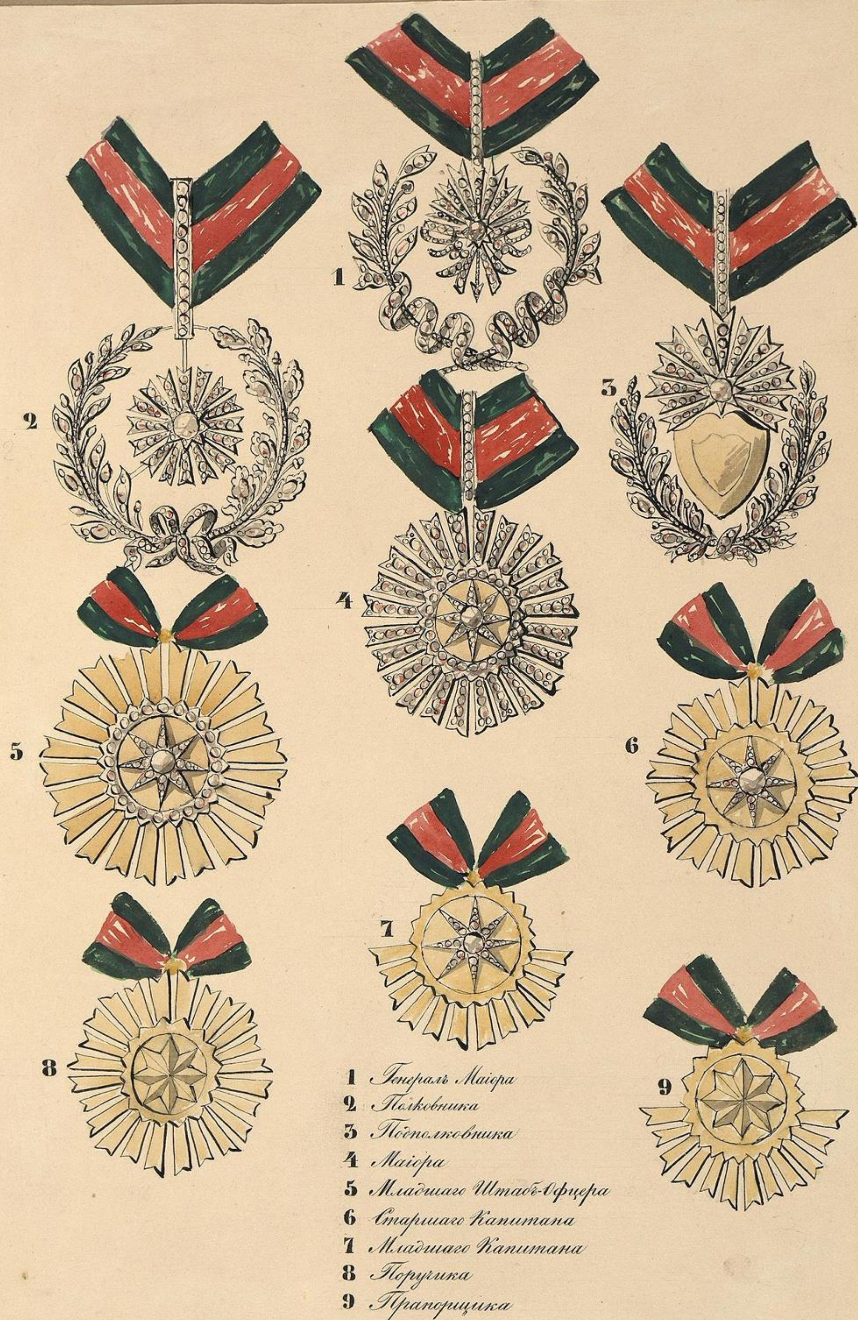
Planșa 19. Carol Pop de Szathmári, *Tun al armatei turce,* Muzeul *Ermitage* din Sankt-Petersburg.

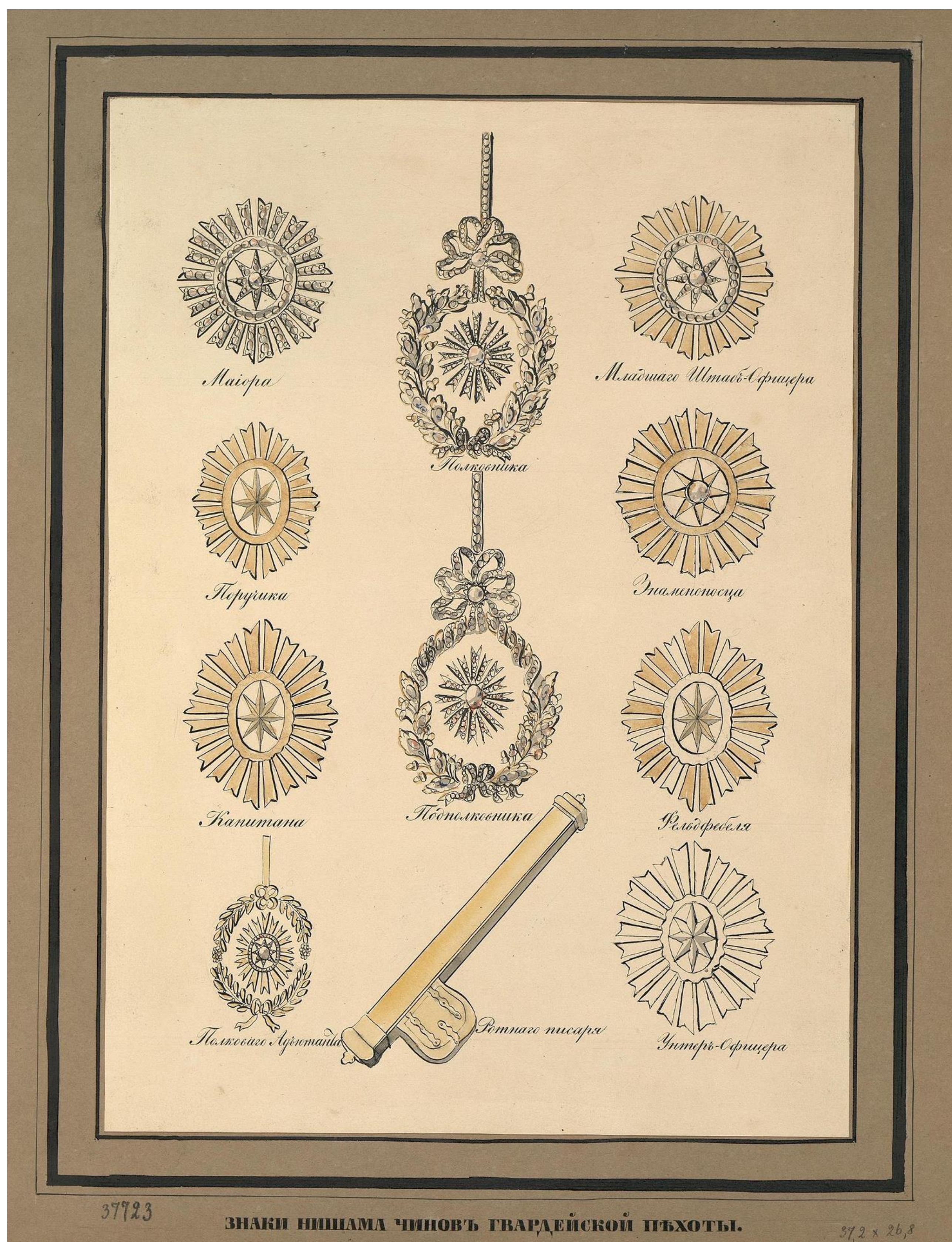
Planșa 20. Carol Pop de Szathmári, Antetren al tunului turcesc, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

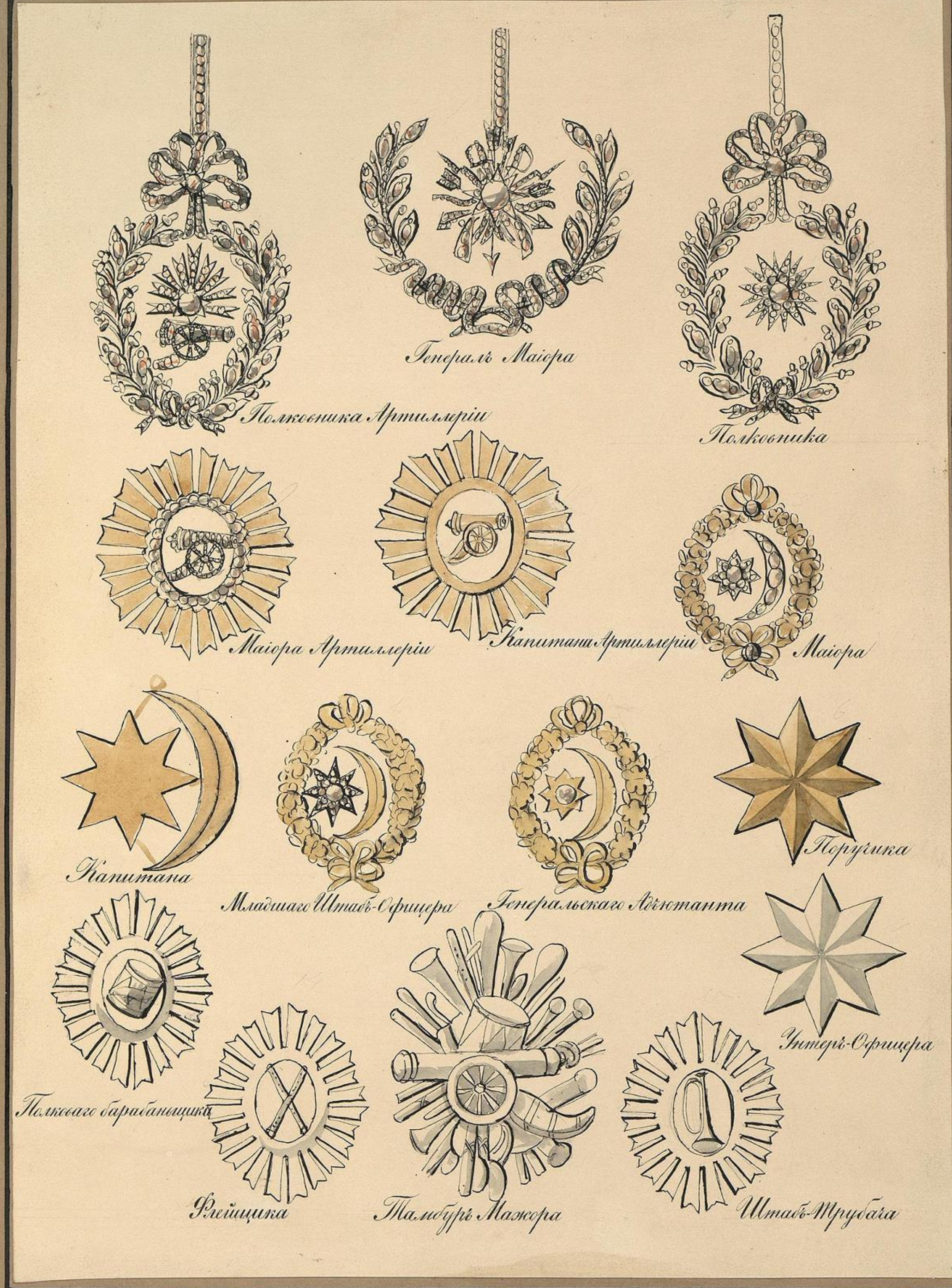
Planșa 21. Carol Pop de Szathmári, *Cheson de muniție pentru tunul turcesc*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

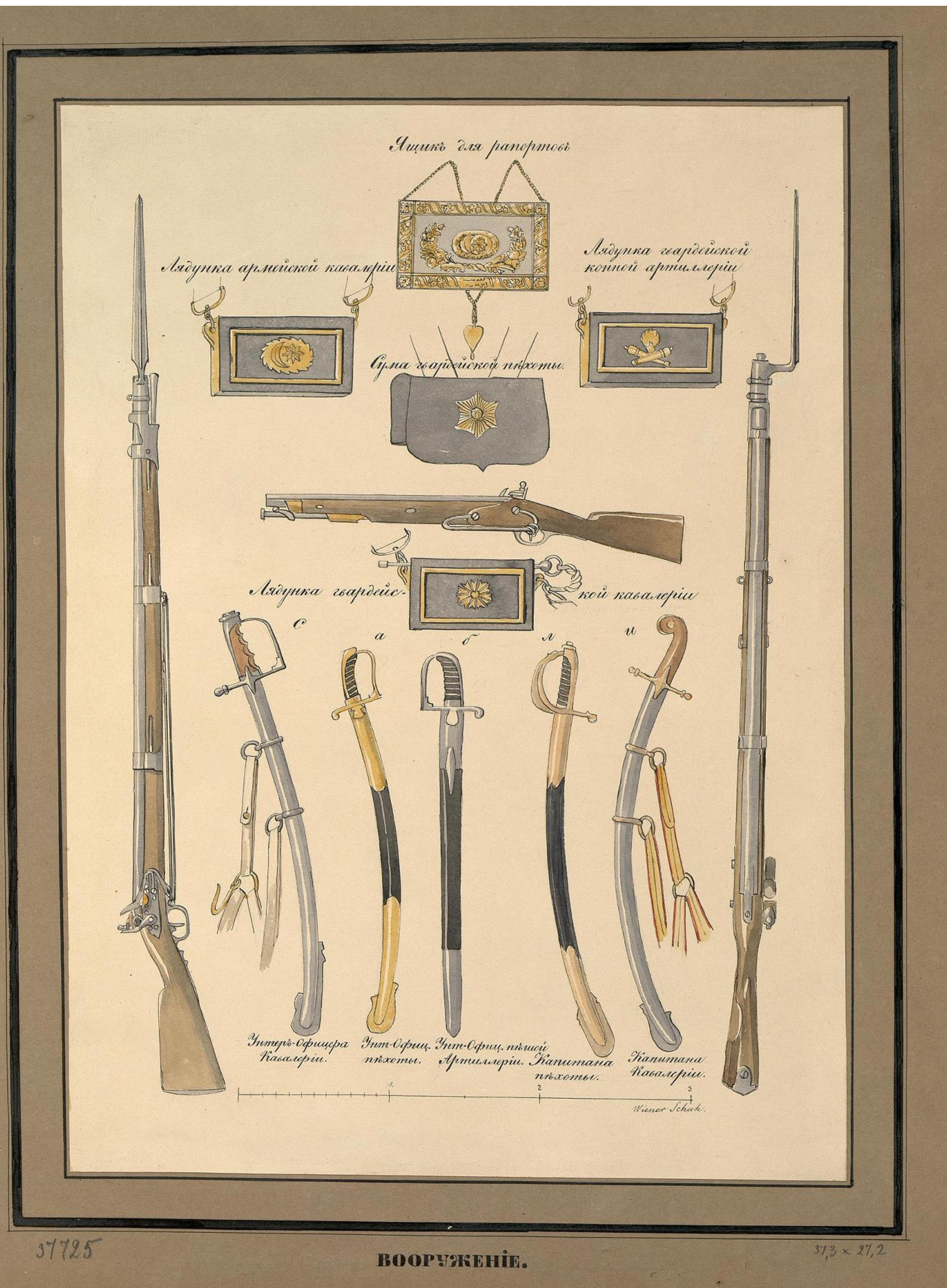
Planșa 22. Carol Pop de Szathmári, *Însemne de grad ale cavaleriei de gardă turcești*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 23. Carol Pop de Szathmári, *Însemne de grad ale infanteriei de gardă turcești*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 24. Carol Pop de Szathmári, *Însemne de grad ale armatei și artileriei turcești*,
Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.

Planșa 25. Carol Pop de Szathmári, *Armament al armatei turcești*, Muzeul *Ermitage*, Sankt-Petersburg.